

Anställningsformer och arbetstider

2003

LO/Löne- och välfärdsenheten – november 2003
Sven Nelander / Ingela Goding

Innehållsförteckning

<i>Sammanfattning</i>	3
ANSTÄLLNINGSFORMER	7
En översikt	7
Sverige i en internationell jämförelse	9
Stora skillnader mellan olika typer av tidsbegränsade anställningar	10
En jämförelse mellan olika fackförbund	12
Otrygghet i anställningen påverkar också barnen	14
Sambandet mellan anställningsform och födelseland	16
Skillnader mellan arbetsplatser av olika storlek	17
Vilken anställningsform vill man ha?	19
Vilka förändringar har skett?	20
ARBETSTIDENS LÄNGD	25
Fortfarande stora skillnader mellan kvinnors och mäns arbetstider	25
Arbetstider, facklig tillhörighet och barn	27
Arbetstider och födelseland	28
Ökade skillnader i arbetstider mellan kvinnliga arbetare och tjänstemän	29
Skillnader mellan förbunden	31
ARBETSTIDENS FÖRLÄGGNING	32
AV ARBETSMARKNADSSKÄL KORTARE ARBETSTIDER ÄN MAN SJÄLV ÖNSKAR	35
Problemet är allra störst bland LOs kvinnor	35
Ofrivilligt korta arbetstider påverkar familjeekonomin	38
Födelseland har betydelse	39
Ofrivilligt korta arbetstider bidrar till ökade inkomstskillnader	39
I vilka fackförbund är detta vanligast?	41
VAD HÅLLER PÅ ATT HÄNDA?	41
MINSKAD TRYGGHET HAR PÅVERKAT FAMILJEBILDNING OCH BARNAFÖDANDE	43
TABELLBILAGA	45

Sammanfattning

Denna rapport, som bygger på omfattande bearbetningar som LO gjort av Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar fram till och med *första kvartalet 2003*, belyser följande frågor:

- Hur vanliga är tidsbegränsade anställningar på den svenska arbetsmarknaden och vad har hänt under 1990-talet? Hur har utvecklingen varit för olika grupper?
- På vilket sätt har de genomsnittliga arbetstiderna förändrats och i vilken omfattning förekommer deltidarbete?
- I vilken utsträckning arbetar olika grupper av anställda på obekväma eller oregelbundna arbetstider?
- Hur många är det som av arbetsmarknadsskäl jobbar kortare tid än de själva önskar?

De särskilt otrygga anställningarna har ökat allra mest

Det finns stora skillnader mellan olika typer av tidsbegränsade anställningar. Den form som innebär *den allra största otryggheten* – som är helt på arbetsgivarens villkor – är de den så kallade *behovsanställningen*. Arbetsgivaren ringer och erbjuder arbete när behov uppstår, kanske först samma morgon under den dag då man vill att den anställde ska arbeta. Forskning visar att behovsanställningar i mycket liten utsträckning leder till fasta jobb.

Det är mot den här bakgrunden *uppseendeväckande och allvarligt* att behovsanställningarna har ökat så starkt. Sedan 1990 har den här anställningsformen *ökat praktiskt taget oavbrutet* – från ungefär 40 000 till drygt 125 000 idag. Behovsanställningar är i *särklass vanligast* bland kvinnliga arbetare, och de fackförbund där de oftast förekommer är Hotell- och Restaurang, Transport, Handels och Kommunal.

Också *objekts- eller projektanställningar* har ökat starkt under 90-talet (från ungefär 40 000 första kvartalet 1990 till nästan 90 000 första kvartalet 2003). Man kan dock konstatera att under de senaste fyra åren har objekts-/projektanställningarna inte blivit fler, medan behovsanställningarna fortsatt att öka.

Provanställningarna minskade under perioden 1990-94, ökade mycket markant under åren 1994-2001, men har sedan återigen minskat. Antalet ligger idag något över 1990 års nivå.

Sammanlagt har under första kvartalet 2003 *ungefär 510 000 personer* någon form av tidsbegränsad anställning. Det innebär en ökning med så mycket som drygt 130 000 sedan 1990. Under samma tid har de fasta anställningarna minskat med ungefär 400 000 (från drygt 3,6 till drygt 3,2 miljoner). Det innebär att andelen tidsbegränsade anställningar har *ökat från 9,4 procent 1990 till 13,6 procent 2003*.

Samband mellan anställningsformer och barnafödande

I många grupper av anställda har ökningen varit *långt mycket större än så*. Ett exempel är LO-kvinnor i åldrarna 25-29 år, bland vilka andelen med tidsbegränsade anställningar *praktiskt taget har fördubblats* sedan 1990 – nämligen från 15 till nästan 30 procent. Andelen med den allra mest osäkra anställningsformen, den så kallade behovsanställningen, har i den här åldersgruppen ökat från 1 till 9 procent. Även bland kvinnor under 25 år samt i åldersgruppen 30-44 år har andelen med tidsbegränsade anställningar ökat kraftigt. Också bland männen i de här åldrarna har andelen med tidsbegränsade anställningar ökat kraftigt.

En fråga som man kan ställa sig är *vilka effekter det kan få att så många människor i de åldrar, då man normalt bildar familj och skaffar barn, lever med den stora sociala och ekonomiska osäkerhet som en tidsbegränsad anställning innebär*. Kan det vara så att dessa förhållanden i många fall leder fram till beslut att vänta med att skaffa barn, eller att man avstår från att skaffa ytterligare ett barn, och att detta har bidragit till de dramatiskt sjunkande fruktsamhetstalen? Den bedömning som görs i rapporten är att den ökade osäkerhet på arbetsmarknaden som de tidsbegränsade anställningarna innebär har *kommit att påverka människors mest centrala livsfrågor som viljan att bilda familj och skaffa barn*. Det historiskt sett mycket låga barnafödandet bör alltså ses mot bland annat den här bakgrunden.

Olika delar av arbetsmarknaden

Ett stort antal fackförbund jämförs – sammanlagt så mycket som fjorton fackförbund inom LO och tolv tjänstemannaförbund. Det visar sig att andelen med tidsbegränsad anställning är allra högst i Hotell- och Restaurang, Kommunal, Handels, Transport och Fastighets.

Vi kan också redovisa hur anställningsformer varierar mellan olika stora arbetsplatser. Det visar sig att bland LO-medlemmar inom den privata sektorn är andelen som har någon form av tidsbegränsad anställning *väsentligt mycket högre på små än på stora arbetsplatser*. Denna slutsats gäller tillverkningsindustri, byggnadsverksamhet, parti- och detaljhandel och övrig privat service.

Otrygghet i anställningen påverkar också barnen

Det görs i redovisningen också en uppdelning efter familjesituation, med vars hjälp man bland annat kan belysa anställningstryggheten utifrån ett barnperspektiv. Av ungefär 1,6 miljoner anställda med barn under 18 år har drygt 150 000 en tidsbegränsad anställning. Osäkerheten i anställningsformen påverkar naturligtvis också barnens situation. Hela familjen får känna av den sociala och ekonomiska osäkerhet som en tidsbegränsad anställning innebär. Familjen vet inte vilka inkomster man kommer att ha framöver och vad man kan ha råd med, man vet ofta inte om man kan planera för en gemensam semester och annat viktigt i tillvaron.

Viss förbättring bland de utlandsfödda

Så mycket som 1,1 miljoner i Sverige är födda utomlands och ytterligare ungefär 800 000 har minst en förälder som är född utomlands. Det är viktigt att statistiken är så utformad att den på ett bra sätt kan återspegla detta nya samhälle. Rapporten

visar det finns *mycket starka samband mellan anställningsform, födelseland och vistelsetid i Sverige*. Andelen med tillfälliga anställningar är inom LO allra högst, ungefär 30 procent, bland kvinnliga utomnordiska invandrare som vistats i Sverige högst 9 år. I jämförelse med för två år sedan har det dock, vilket är *glädjande*, varit en *kraftig minskning* av andelen tillfälligt anställda i denna sistnämnda grupp – från ungefär 50 till ungefär 30 procent.

Vad vill de anställda?

Det *påstås ibland* att det vuxit fram nya typer av värderingar, särskilt bland ungdomar, som innebär att man inte vill binda sig för en fast anställning utan vill ha ett mera löst förhållande. Men detta påstående är *inget annat än en myt*. Flera olika undersökningar visar samstämmigt att praktiskt taget alla önskar fasta anställningar. Människor vill ha den ekonomiska och sociala trygghet som den fasta anställningen ger. Det visar sig att det inte finns några skillnader mellan kvinnor och män eller mellan hög- och lågutbildade. De unga är lika intresserade av fast jobb som de äldre.

Sverige i en internationell jämförelse

En jämförelse mellan olika länder visar att andelen med tidsbegränsade anställningar har ökat påtagligt sedan 1990 i Nederländerna, Sverige, Belgien, Frankrike och Portugal – men inte ökat eller till och med minskat något i länder som till exempel Danmark, Österrike och Irland. Sverige ligger vad gäller andelen med tidsbegränsade anställningar ganska precis på EU-genomsnittet. Allra högst av länderna inom EU ligger Spanien (33 procent) och Portugal (21 procent).

Ökade skillnader i arbetstider påverkar också inkomstfördelningen

Rapporten visar att bland kvinnor har förändringarna av arbetstiderna för 1990-talet som helhet *varit mycket olika* – kvinnliga tjänstemän har i genomsnitt ökat sin arbetstid med nära två timmar per vecka, medan LO-kvinnornas arbetstid är ungefär densamma idag som 1990. Detta har också *gett ett bidrag till ökade inkomstskillnader bland kvinnorna*. Också bland männen finns en viss tendens i samma riktning.

Det framgår att bland de unga LO-kvinnorna, som är den grupp som har de allra lägsta lönerna, har den genomsnittliga arbetstiden minskat med mer än fyra timmar per vecka sedan 1990.

Arbetstidernas förläggning allt mera en klassfråga

Att arbeta på obekväma eller oregelbunden arbetstid är *nio gånger vanligare* bland LOs kvinnor än bland kvinnorna inom SACO. Men också bland männen är det stora olikheter mellan de olika grupperna – obekväma eller oregelbundna arbetstider är *nästan fem gånger vanligare* inom LO än inom SACO.

Det framgår att sedan början av 1990-talet har de obekväma eller oregelbundna arbetstiderna *ökat markant* bland LOs medlemmar men *inte alls* bland tjänstemännen. Bland LOs kvinnor är det den så kallade turlistetiden som har blivit vanligare. Med turlistetid menas oregelbunden förläggning över dygnet och veckan enligt särskilt arbetschema eller turordning (används exempelvis inom sjukvården). Bland LOs män är det skiftarbetet som har ökat.

Hos småbarnsföräldrar är skillnaderna mellan arbetare och tjänstemän vad gäller arbetstidsförläggning ännu större. Så mycket som nästan 55 procent av gifta/samboende LO-kvinnor med förskolebarn arbetare på obekvämlig eller oregelbunden arbetstid och bland småbarnspapporna är andelen nästan 40 procent.

Hur arbetstiderna är förlagda har självfallet stor betydelse i människors liv. Det påverkar hela familjen, också barnens situation. Bland mycket annat har det ofta stor betydelse för möjligheterna att ordna barnomsorgen på ett bra sätt.

Mer än 200 000 anställda skulle vilja öka sina arbetstider

I ett särskilt avsnitt redovisar vi *hur många som arbetar kortare tid än de önskar av arbetsmarknadsskäl* - och därmed också har lägre inkomster än de annars skulle ha haft. Trots de stora förbättringar som har skett på arbetsmarknaden under de senaste åren är det *så mycket som drygt 215 000* som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än vad de själva önskar. Det innebär också att de får lägre inkomster än vad de annars skulle ha haft. Av dessa är 155 000 kvinnor, varav den helt övervägande delen har ett arbetaryrke. Rapporten visar att mer än var fjärde deltidsarbetande kvinna inom LO skulle vilja ha längre arbetstider.

De grupper som är alldeles särskilt drabbade av det här problemet är de *unga kvinnorna inom LO*. I åldersgrupperna under 25 år och 25-29 år har andelen med ofrivilligt korta arbetstider fördubblats sedan 1990.

De fackförbund där ofrivilligt korta arbetstider är vanligast är Hotell- och Restaurang, Handels och Kommunal.

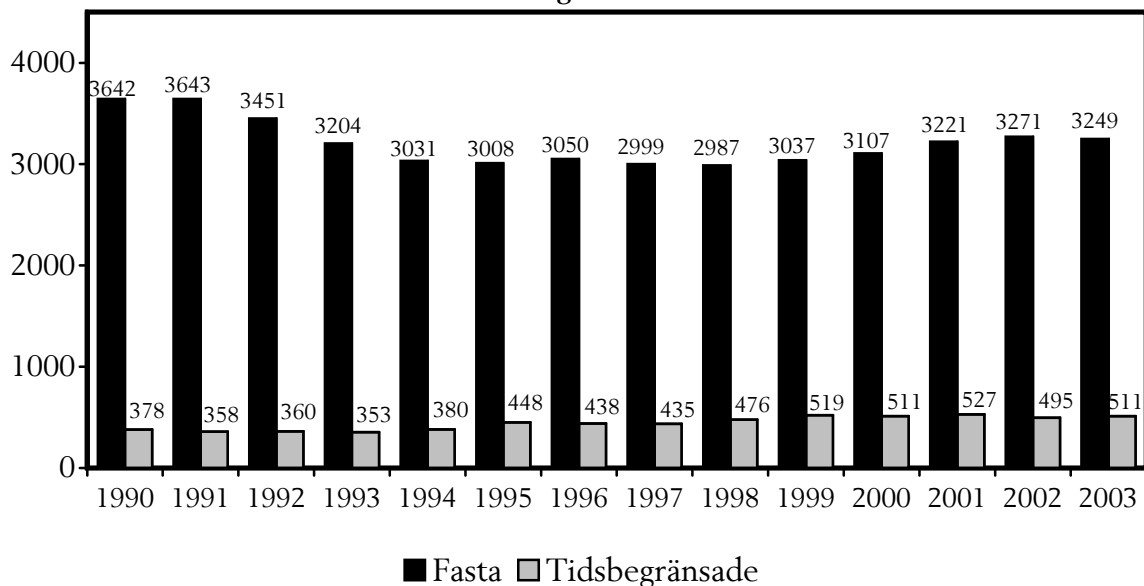
ANSTÄLLNINGSFORMER

En översikt

Vi ska börja med att ge en översiktlig bild av utvecklingen sedan 1990.

Av i genomsnitt nästan 3,8 miljoner anställda första kvartalet 2003 enligt statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar har ungefär 510 000 någon form av tidsbegränsad anställning (diagram 1). Av dessa är ungefär 310 000 kvinnor. De vanligaste typerna av tidsbegränsad anställning är vikariat, anställningar vid behov samt objekts- eller projektanställningar.

Antalet fast och antalet tidsbegränsade anställningar.
Första kvartalet respektive år. 1000-tal
Diagram 1

De jämförelser som görs avser *första kvartalet respektive år*, och det är dessa siffror som kommenteras i det följande.

Under *perioden 1990-94* minskade antalet fasta anställningar med så mycket som drygt 610 000, medan antalet tidsbegränsade anställningar under samma period var ungefär oförändrat. Som framgår av tablå 1 innebar detta att andelen med tidsbegränsad anställning ökade från 9,4 till 11,1 procent.

Diagrammet visar att under *perioden 1994-97* minskade de fasta anställningarna med ungefär 30 000, medan de tidsbegränsade ökade med 55 000. Då ökade andelen med tidsbegränsade anställningar från 11,1 till 12,7 procent.

Under *tiden 1997-99* skedde en ökning av de fasta anställningarna med nästan

40 000, men de tidsbegränsade anställningarna ökade ännu mer, nämligen med nästan 85 000. Andelen med tidsbegränsade anställningar ökade från 12,7 procent till 14,6 procent.

Mellan 1999 och 2000 var dock utvecklingen väsentligt annorlunda än under de två åren närmast dessförinnan – med en liten minskning av antalet tidsbegränsade anställningar och en kraftig ökning av de fasta anställningarna. Andelen med tidsbegränsad anställning minskade då från 14,6 till 14,1 procent.

Klart är att den förbättrade arbetsmarknaden hade betydelse för denna minskning. Men viktig var också den lagändring som trädde i kraft den 1 januari 2000. Genom ett tillägg i lagen om anställningsskydd föreskrivs att den arbetstagare som varit anställd hos en arbetsgivare som *vikarie* i sammantaget *mer än tre år* under de senaste fem åren måste erbjudas fast tjänst på sin arbetsplats (ett sådant vikariat övergår alltså till en tillsvidareanställning). Det ledde till en minskning av antalet vikariat inom kommuner och landsting på drygt 20 000. Utan denna lagändring skulle andelen tidsbegränsat anställda inte ha minskat mellan 1999 och 2000.

En kraftig ökning av antalet fasta anställningar skedde mellan 2000 och 2001 - med så mycket som 115 000. De tidsbegränsade anställningarna ökade under samma tid med ungefär 15 000. Andelen med tidsbegränsad anställning var oförändrad, nämligen 14,1 procent.

Man kan se att mellan 2001 och 2002 skedde en klar förbättring – de fasta anställningarna ökade och de tidsbegränsade minskade. Från första kvartalet 2001 till första kvartalet 2002 ökade antalet fasta anställningar med 50 000, medan de tidsbegränsade minskade med drygt 30 000. Detta medförde att andelen med tidsbegränsade anställningar minskade från 14,1 till 13,1 procent.

Under det senaste året – mellan första kvartalen 2002 och 2003 – har andelen med tidsbegränsade anställningar återigen ökat – från 13,1 till 13,6 procent. Antalet fasta anställningar har under detta år minskat med ungefär 20 000, medan de tidsbegränsade har ökat med ungefär 15 000.

Vi sammanfattar utvecklingen sedan 1990 i tablå 1.

Tablå 1 Antalet fasta och antalet tidsbegränsade anställningar. Första kvartalet respektive år. 1000-tal.

	1990	1994	1997	1999	2000	2001	2002	2003
Fasta anställningar	3642	3031	2999	3037	3107	3221	3271	3249
Tidsbegränsade anställningar	378	380	435	519	511	527	495	511
Totala antalet anställningar	4020	3411	3434	3556	3618	3748	3766	3760
Tidsbegränsade anställningar i procent av totala antalet anställningar	9,4	11,1	12,7	14,6	14,1	14,1	13,1	13,6

Sett på lite längre sikt har under *perioden 1990-2003 som helhet* antalet tidsbegränsade anställningar ökat med drygt 130 000, medan de fasta anställningarna har minskat med ungefär 400 000. Andelen med tidsbegränsade anställningar har *ökat från 9,4 till 13,6 procent*.

Om vi begränsar oss till *perioden efter 1997* (då arbetsmarknaden i Sverige kraftigt förbättrats) har antalet tidsbegränsade anställningar ökat med 75 000, medan antalet fasta anställningar ökat med 250 000. Andelen med tidsbegränsade anställningar har då ökat från 12,7 till 13,6 procent.

Sverige i en internationell jämförelse

Det har varit en markant ökning av andelen tidsbegränsade anställningar *också i många andra EU-länder*. Detta framgår av rapporten "Employment in Europe 2002" från Europakommissionen. Sedan början av 1990-talet har, om man ser till EU som helhet, andelen tidsbegränsade jobb ökat från ungefär 9 till drygt 13 procent (närmare bestämt från 9,2 till 13,4 procent under tidsperioden 1991-2001).

De länder som ligger *högre* än EU-genomsnittet är främst Spanien på nästan 33 procent och Portugal på nästan 21 procent. Också siffran för Finland är förhållandevis hög (16 procent). Sverige ligger praktiskt taget på EU-genomsnittet. Länder som ligger förhållandevis nära detta genomsnitt är också Tyskland (drygt 12 procent), Grekland (knappt 13 procent), Nederländerna (ungefär 14 procent) och Frankrike (knappt 15 procent). Mycket *låg* andel tidsbegränsade jobb har främst Irland med drygt 4 procent, men också Luxemburg med knappt 6 procent och Storbritannien med knappt 7 procent. Länder som ligger klart under genomsnittet för EU är också Österrike (8 procent), Belgien och Danmark (9 procent) samt Italien (10 procent).

Sedan början av 1990-talet har andelen tidsbegränsade jobb *ökat markant* i Nederländerna, Sverige, Belgien, Frankrike och Portugal. Det kan ställas mot att andelen *inte* har ökat alls eller till och med minskat något i till exempel länder som Österrike, Danmark och Irland.

Det påpekandet bör göras att i praktiskt alla internationella jämförelser finns problem vad gäller språkbruk, definitioner och avgränsningar av den grupp som siffrorna är beräknade på. Detta manar till *viss försiktighet* vad gäller mycket bestämda och exakta slutsatser om procentandelar och förändringar över tiden.

Stora skillnader mellan olika typer av tidsbegränsade anställningar

Forskning och allmän erfarenhet pekar på *att det finns starka skäl att skilja på olika typer av tidsbegränsade anställningar*. Undersökningar som genomförts av bland annat professor Gunnar Aronsson på Arbetslivsinstitutet visar att objekts-/projektanställda har större inflytande i arbetet och att de har bättre möjligheter till lärande och utveckling i arbetet än andra grupper av tillfälligt anställda. Av LOs rapport "Personalutbildning 2001" framgår att objekts-/projektanställda får mest personalutbildning av de tidsbegränsat anställda, medan behovsanställda och vikarier får väsentligt mycket mindre.

Man kan alltså konstatera att objekts-/projektanställda bland de tidsbegränsat anställda ofta är en förhållandevis gynnad grupp. Behovsanställda är den andra ytterligheten. De har till exempel, förutom de mest begränsade möjligheterna till utbildning på betald arbetstid, de minsta möjligheterna till lärande och utveckling i själva arbetet. En hög andel har otillräckliga kunskaper om arbetsmiljö och säkerhetsfrågor - och de rapporterar också oftare än andra att anställningsformen påverkar viljan att påtala brister i arbetsmiljön.

En forskarrapport med titeln "Språngbräda eller segmentering? En longitudinell studie av tidsbegränsat anställda" skriven av Kristina Håkansson vid Centrum för arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet, utgiven som forskningsrapport 2001:1 vid Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, visar att *behovsanställningar och säsongsanställningar* är de former av tidsbegränsade anställningar som i *minst* utsträckning leder till fasta anställningar. Så lite som *mindre än en tredjedel* har fått fast jobb inom två år. De här anställningsformerna riskerar enligt forskarrapporten, att utgöra en ständig buffert för arbetsgivarnas behov av personal och kan leda till en segmentering på arbetsmarknaden. Däremot visar det sig att *provanställningar* i mycket stor omfattning övergår till fast jobb – tre av fyra anställda har fått ett fast arbete inom två år.

Som framhållits har första kvartalet 2003 så mycket som ungefär 510 000 personer tidsbegränsad anställning. Av dessa har ungefär 165 000 vikariat, nästan 90 000 är objekts- eller projektanställda, drygt 125 000 är så kallade behovsanställda, nästan 60 000 har provanställningar och 20 000 är säsongsanställda. Vilka av dessa tidsbegränsade anställningar som har blivit vanligare återkommer vi till.

De nya bearbetningar av arbetskraftsundersökningarna *första kvartalet 2003* som nu gjorts visar att 16 procent av LOs kvinnor och 9 procent av LOs män har någon form av tidsbegränsad anställning (tablå 2).

Det framgår att så mycket som 4 procent av LOs kvinnor har så kallad "anställning vid behov". Det är *den typen av anställning som innebär den allra största otryggheten - som är helt på arbetsgivarens villkor*. Arbetsgivaren ringer och erbjuder arbete när behov uppstår, kanske först samma morgon under den dag då man vill att den anställde ska arbeta.

Objekts-/projektanställningar förekommer främst bland SACOs medlemmar.

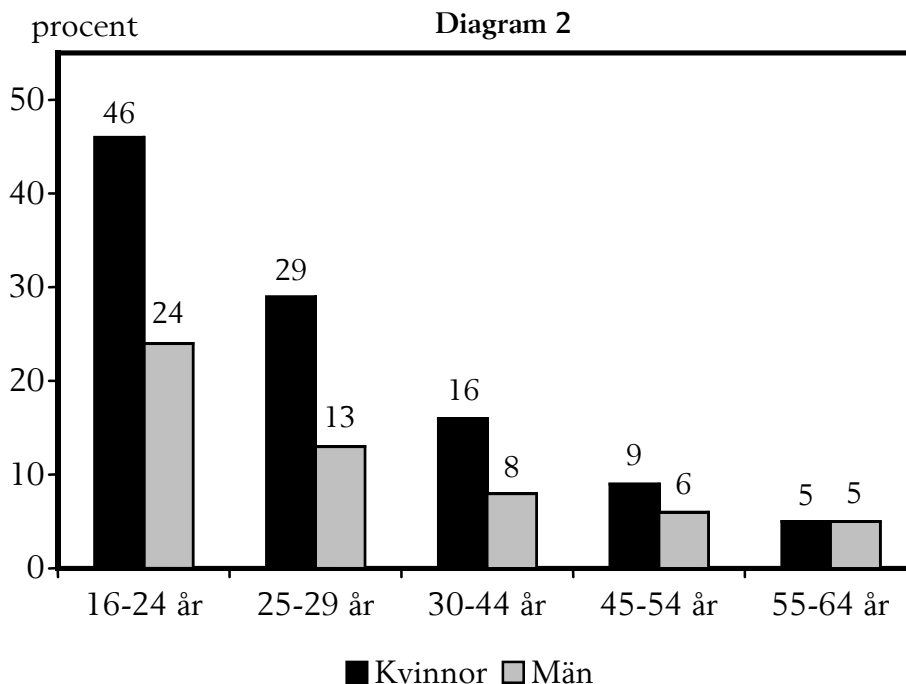
Tablå 2 Har tidsbegränsad anställning. Procent.

	LO Kvinnor	LO män	TCO kvinnor	TCO män	SACO kvinnor	SACO män
Vikariat	7	2	4	2	5	2
Provanställning	2	2	1	1	1	1
Objekts-/projekt- anställning	1	1	1	2	4	3
Anställning vid behov	4	2	1	1	1	1
Annan form	2	2	1	0	1	2
<i>Summa</i>	<i>16</i>	<i>9</i>	<i>8</i>	<i>6</i>	<i>12</i>	<i>9</i>

Det finns också mycket stora skillnader mellan olika *åldersgrupper*. I särklass vanligast är tidsbegränsade anställningar bland de unga kvinnorna. Som vi kan se i diagram 2 har nästan hälften av LO-kvinnor under 25 år en tidsbegränsad anställning. Vi kan konstatera att även i åldersgruppen 25-29 år är det så mycket som nästan 30 procent av LO-kvinnorna som har en sådan anställning.

Behovsanställningar förekommer i ganska stor omfattning hos LOs unga kvinnor. Andelen är 15 procent bland kvinnorna under 25 år och 9 procent bland kvinnor i åldersgruppen 25-29 år. Detta framgår av tabell 1 i bilagan.

Har tidsbegränsad anställning. Enbart LO-medlemmar.

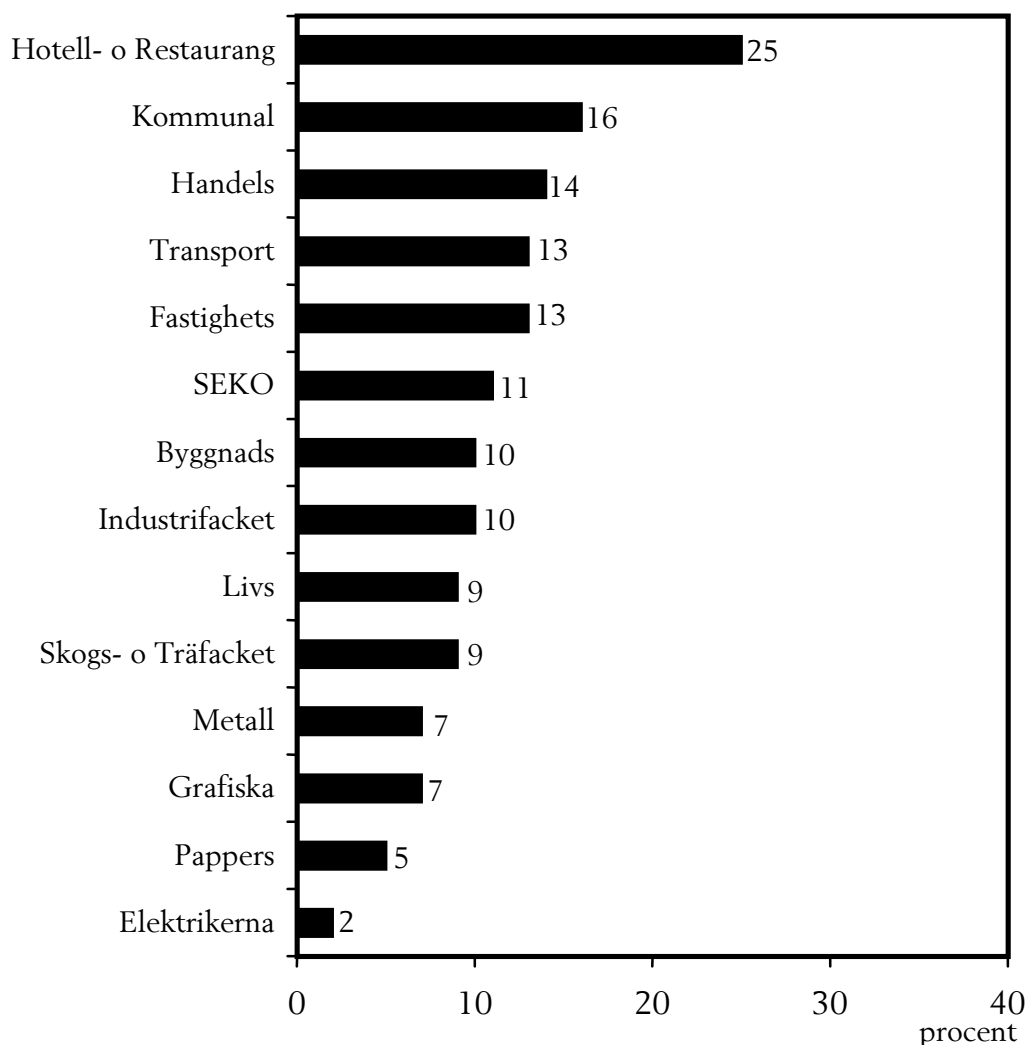

En jämförelse mellan olika fackförbund

En jämförelse mellan *de fjorton olika förbund inom LO som vi kan redovisa* visar att andelen med tidsbegränsade anställningar är *allra högst* i Hotell- och Restaurang. Siffrorna, som avser första kvartalet 2003, anges i diagram 3.

De minsta fackförbunden kan med tanke på urvalets storlek inte redovisas. Det bör framhållas att det i alla undersökningar av det här slaget, som bygger på urval, finns en viss osäkerhet som beror på slumpens inverkan. Ju mindre gruppen är, desto större blir denna osäkerhet. Det innebär att resultaten är säkrare för mycket stora fackförbund som Kommunal och Metall än för mindre förbund.

Har tidsbegränsad anställning
Diagram 3.

Som en jämförelse kan nämnas att andelen som har tidsbegränsade anställningar är följande bland tjänstemännen. Vi anger i procent.

Industritjänstemän, SIF	5
Tjänstemannaförbundet HTF	8
Finansförbundet	6
Läraryrket	9
Kommunaltjänstemän, SKTF	7
Statstjänstemän, ST	6
Vårdförbundet	6
Jurist- och samhällsvetarförbundet	10

Civilingenjörsförbundet	9
Lärarnas Riksförbund	9
Akademikerförbundet SSR	9
Läkarförbundet	12

I tablå 3 nedan görs en uppdelning på olika typer av tidsbegränsade anställningar. Det visar sig att höga andelar med så kallade *behovsanställningar* främst finns inom Hotell och Restaurang (8 procent av alla medlemmar), Handels och Kommunal (4 procent) samt Fastighets och SEKO (3 procent).

Tablå 3 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Procent.

	Vikariat	Provan- ställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tidsbe- gränsad anställning	Summa
Industrifacket	3	3	1	2	1	10
Livs	3	2	1	2	1	9
Metall	2	2	2	1	0	7
Pappers	2	2	0	0	1	5
Skogs- o Träfacket	2	2	1	2	2	9
Byggnads	1	2	3	1	3	10
Elektrikerna	0	1	0	0	1	2
Fastighets	4	2	2	3	2	13
Handels	4	3	1	4	2	14
Hotell- o Restaurang	7	4	2	8	4*	25
Grafiska	2	3	1	1	0	7
Transport	3	3	1	5	1	13
SEKO	4	1	1	3	2	11
Kommunal	8	1	1	4	2	16
<i>Hela LO</i>	5	2	1	3	1	12
<i>Hela TCO</i>	3	1	2	1	0	7
<i>Hela SACO</i>	4	1	4	1	1	11

* Alla dessa 4 procent är säsongsanställningar

Otrygghet i anställningen påverkar också barnen

Vi kan också göra en uppdelning efter *familjesituation*. Resultaten vad gäller LO-medlemmar sammanfattas i tablå 4. Här framgår till exempel att så mycket som omkring 20 procent av samboende småbarnsmammor inom LO liksom av ensamstående kvinnor med barn har en tidsbegränsad anställning. Man kan också utläsa att nästan 10 procent av samboende småbarnspappor har en tidsbegränsad anställning.

Tablå 4 Har tidsbegränsad anställning. Kvinnor och män inom LO med olika familjesituation. Procent.

	Kvinnor	Män
Ungdomar 16-24 år utan barn	46	25
Ensamstående 25-44 år utan barn	23	12
Samboende 25-44 år utan barn	24	8
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	21	9
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	11	6
Ensamstående med barn	19	12
Samboende 45-64 år utan barn	6	4
Ensamstående 45-64 år utan barn	9	7
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	16	9

Hur fördelningen är på olika typer av tidsbegränsade anställningar redovisas i tabellerna 2-3 i bilagan. De allra mest osäkra anställningsformen – den så kallade behovsanställningen – har 6 procent av samboende småbarnsmammor inom LO och likaså 6 procent av ensamstående kvinnor med barn.

Intressant är också att se hur det ser ut på arbetsmarknaden i dess helhet. Det finns sammanlagt i Sverige ungefär *1,6 miljoner anställda med barn under 18 år*. Av dessa har *155 000 någon form av tidsbegränsad anställning*, varav ungefär 30 000 en så kallad behovsanställning.

Av de 155 000 löntagare med tidsbegränsad anställning som har barn under 18 år är ungefär 85 000 småbarnsföräldrar - för övriga ungefär 70 000 är yngsta barnet i åldrarna 7-18 år. Vi sammanfattar i tablå 5.

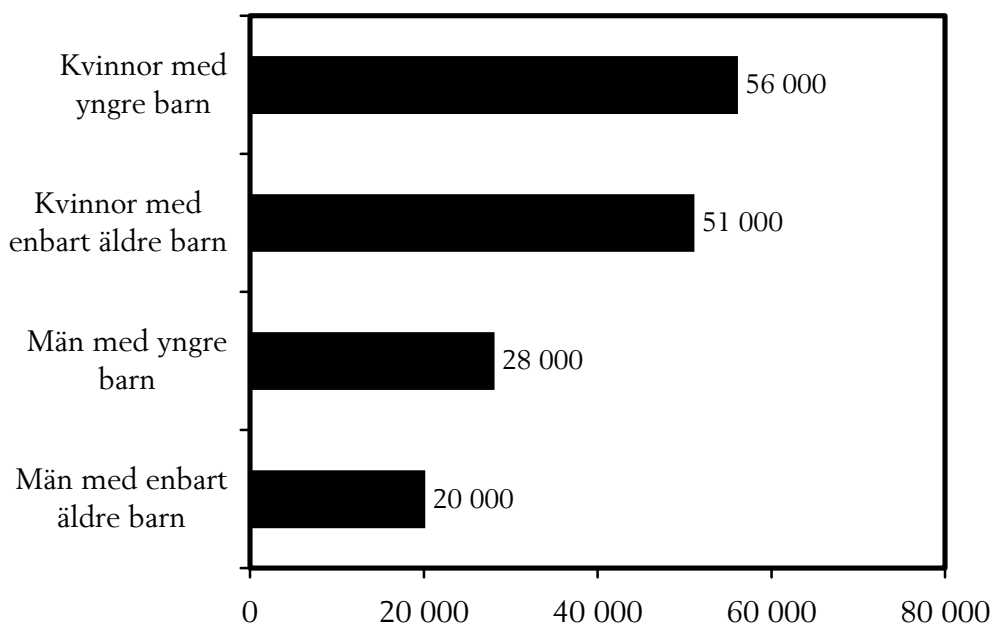
Tablå 5 Hur stor del av anställda med barn under 18 år som har tidsbegränsad anställning. 1000-tal.

	Totalt antal anställda med barn			Har tidsbegränsad anställning			Därav så kallad behovsanställning		
	Kvinnor	Män	Båda könen	Kvinnor	Män	Båda könen	Kvinnor	Män	Båda könen
Yngsta barnet högst 6 år	358	349	707	56	28	84	14	5	19
Yngsta barnet 7 till 18 år	505	411	916	51	20	71	10	3	13
<i>Summa</i>	863	760	1 623	107	48	155	24	8	32

Bland föräldrar med tidsbegränsade anställningar dominerar kvinnorna. Så mycket som ungefär 105 000 av de 155 000 med tidsbegränsade anställningar är kvinnor. Som också framgår av diagram 4 är drygt 55 000 småbarnsmammor, nästan 30 000 småbarnspappor, ungefär 50 000 är kvinnor med enbart äldre barn (yngsta barnet mellan sju och arton år) och 20 000 är män med enbart äldre barn.

Antalet föräldrar med tidsbegränsad anställning som har barn under 18 år

Diagram 4

Sambandet mellan anställningsform och födelseland

Vi lever i ett samhälle som ser helt annorlunda än för bara för några decennier sedan vad gäller födelseland. Så mycket som 1,1 miljon invånare i Sverige idag är *födda utomlands*, vilket till exempel kan jämföras med knappt 800 000 år 1990 och 300 000 år 1960.

Av LOs medlemmar har *mer än var femte utländsk bakgrund*, i den meningen att man själv är född i ett annat land eller att minst någon av föräldrarna är födda utomlands. Ungefär var sjunde LO-medlem (14 procent) är själv född utomlands.

Det är av många olika skäl angeläget att på ett bra sätt kunna belysa detta nya samhälle. Den indelning som används bygger inte på medborgarskap utan istället på födelseland, vistelsetid i Sverige och uppgift om var föräldrarna är födda.

Resultaten visar att det finns *mycket stora skillnader* mellan de olika grupperna. Både födelseland och vistelsetid i Sverige visar sig ha stor betydelse.

Av tablå 6 framgår att bland *kvinnorna inom LO* är andelen med tidsbegränsad anställning *så hög som ungefär 30 procent* bland kvinnor som är födda i "övriga världen" (även bland dem som har en så lång vistelsetid i Sverige som minst tio år). Andelen är också nästan 30 procent bland de kvinnor som är födda i övriga Europa och har vistats mindre än tio år i Sverige. Som en jämförelse kan vi konstatera att bland kvinnor som är födda i andra nordiska länder ligger andelen med tidsbegränsad anställning *lägre* än genomsnittet för hela gruppen kvinnliga LO-

kvinnor. Det finns alltså utomordentligt stora skillnader *inom* gruppen kvinnliga LO-medlemmar med invandrarbakgrund.

Detta gäller också bland *männen* - andelarna med tidsbegränsad anställning ligger dock på en lägre nivå än för kvinnorna. Den i särklass *högsta* andelen med tidsbegränsade anställningar bland män inom LO gäller dem som är födda i "övriga världen" och har en vistelsetid på mindre än tio år i Sverige.

Det bör påpekas att utomnordiska invandrare med kortare vistelsetid än tio år i Sverige, och i ännu högre grad de som är födda i Sverige och har minst en förälder som är född utomlands, är *yngre* än genomsnittet för hela gruppen LO-medlemmar.

Hur fördelningen är på olika typer av tidsbegränsade anställningar beskrivs i tabellerna 4-5 i bilagan. Här kan man bland annat se att andelen med *behovsanställningar* är allra högst bland kvinnor som är födda utanför Europa och har en vistelsetid i Sverige på mindre än tio år. Men också flera andra grupper av kvinnor med invandrarbakgrund har höga andelar. Bland männen kan vi särskilt notera att en mycket hög andel av utomeuropeiska invandrare med en vistelsetid i Sverige på mindre än tio år har *provanställning*.

Tablå 6 Har tidsbegränsad anställning. Kvinnor och män inom LO. Procent.

	Kvinnor	Män
Födda i Sverige		
Två svenskfödda föräldrar	15	9
En utlandsfödd förälder	18	8
Två utlandsfödda föräldrar	26	11
Alla födda i Sverige	15	9
Födda i övriga Norden		
Minst 10 år i Sverige	10	6
Högst 9 år i Sverige	.. *	.. *
Födda i övriga Europa mm**		
Minst 10 år i Sverige	16	11
Högst 9 år i Sverige	29	19
Födda i övriga världen		
Minst 10 år i Sverige	32	16
Högst 9 år i Sverige	31 ***	27 ***
Alla (oavsett födelseland)	16	9

* Antalet i urvalet alltför litet.

** Övriga Europa, USA, Kanada, Japan, Australien eller Nya Zeeland.

*** Beräknat som ett genomsnitt för första kvartalen 2002 och 2003.

Skillnader mellan arbetsplatser av olika storlek

Vi kan också redovisa hur andelen med någon form av tidsbegränsad anställning *varierar mellan olika stora arbetsplatser*. Uppgift om arbetsplatsens storlek bygger på följande fråga i intervjuerna:

” Hur många personer arbetar på din arbetsplats?”

(De olika alternativ som gavs var 1-10 anställda, 11-19 anställda, 20-49 anställda, 50-99 anställda, 100-499 anställda samt 500 anställda eller fler. Dessutom fanns med de båda alternativen: ”vet ej, men färre än 11” samt ”vet ej, men fler än 10”.)

Denna fråga ställdes efter att intervjuaren frågat om hos vem den anställde arbetar samt gatuadressen till arbetsplatsen.

Innan vi går in på de egentliga resultaten kan det vara *av intresse* att se hur LO-medlemmarna är fördelade på olika stora arbetsplatser. Detta framgår av nedanstående sammanställning.

Man kan här bland annat utläsa att var femte LO-medlem finns på arbetsplatser med högst 10 anställda. En mycket stor grupp finns också på arbetsplatser med 11-49 anställda. Noteras kan att sammanlagt 7 procent av LOs medlemmar inte kan ange hur många anställda det finns på arbetsplatsen enligt något av de alternativ som gavs. Nästan alla av dessa kunde dock tala om att det är mer än 10 anställda på arbetsplatsen.

LO-medlemmarna fördelade efter antal anställda på arbetsplatsen. Procent

1-5 anställda	10
6-10 anställda	10
11-49 anställda	31
50-99 anställda	12
100-499 anställda	17
500 - anställda	13
Vet ej, men färre än 11	1
Vet ej, men fler än 10	6
<i>Summa</i>	<i>100</i>

Med denna inledning ska vi se på vilka samband som finns mellan anställningsform och arbetsplatsens storlek (tablå 7).

Tablå 7 Har tidsbegränsad anställning. Procent av LO-medlemmar i olika branscher vid arbetsplatser av olika storlek (antal anställda).

	1-5	6-10	11-49	50-99	100-499	500-	Samtliga arbetsplatser
<i>Alla branscher</i>	18	14	12	9	8	8	12
Tillverknings-industri	14	7	5	5	4	3	5
Byggnads-verksamhet	14	8	7	9	..*	..*	8
Parti- o detaljhandel	17	14	12	8	7	..*	13
Övrig privat service	18	14	14	10	12	8	14
Statlig verksamhet	..*	..*	..*	..*	..*	..*	17
Kommunal verksamhet	19	16	16	12	16	16	17

* Antalet i urvalet alltför litet.

Det visar sig att på *samtliga områden inom den privata sektorn* är andelen med tidsbegränsade anställningar *högre på små arbetsplatser* än på större arbetsplatser. Inom den kommunala sektorn (kommuner och landsting sammantagna) är däremot skillnaden förhållandevis liten. Vad gäller den statliga sektorn är, som markerats i tablan, urvalet för litet för att några slutsatser ska kunna dras.

I tabellerna 6-10 i tabellbilagan görs också en uppdelning på olika typer av tidsbegränsade anställningar. Det framgår att inom tillverkningsindustrin är det särskilt *provanställningar* och *behovsanställningar* som är vanligare vid små arbetsplatser än vid större.

I byggnadsverksamhet kan man se att det är *objekts-/projektanställningar* och *behovsanställningar* som är vanligare vid små arbetsplatser än vid stora.

Inom parti- och detaljhandel framgår att *provanställningar* är betydligt vanligare på de minsta arbetsplatserna än på de större.

Vad gäller övrig privat service är *objekts-/ projektanställningar* och *behovsanställningar* vanligare vid små arbetsplatser än vid större.

Vilken anställningsform vill man ha?

En del vill hävda att många människor uppskattar den här typen av tillfälliga anställningsförhållanden och inte vill binda sig vid ett fast jobb. Flera olika studier visar dock att så *inte* är fallet.

Två undersökningar som genomförts av tidskriften *Arbetsmiljö*, med några års mellanrum, ger vid handen ett praktiskt taget alla - 96 procent - önskar fasta anställningar. De vill ha den trygghet som dessa ger. Det finns några inte skillnader mellan kvinnor och män eller mellan hög- och lågutbildade. De unga är lika intresserade av fast jobb som de äldre.

Det sistnämnda bekräftas ytterligare av en stor undersökning som Ungdomsstyrelsen låtit göra. Man har där frågat ungdomar i åldrarna 16-29 år om olika mål som de anser viktiga att uppnå. Högst på listan kommer, förutom ett eget boende, att "ha en fast anställning". Denna slutsats gäller båda könen och ungdomar med olika utbildningsbakgrund. Det här framgår av rapporten "Ny tid, nya tankar? Ungdomars värderingar och framtidstro" (Ungdomsstyrelsens utredning 10).

I en annan undersökning, som genomförts av SCB, tillfrågades under våren 1999 ungdomar som är födda år 1978 vad de ansåg vara absolut viktigast när de fyllt 25 år. Allra högst upp på listan kom att kunna försörja sig själv, en egen bostad och att ha en fast anställning (Statistiska meddelanden U 48 SM 9901).

I en stor internationell studie där professor Bengt Furåker, professor i sociologi vid Göteborgs universitet, svarat för den svenska delen, framgår att i samtliga åtta jämförda länder (Tyskland, Storbritannien, Italien, USA, Frankrike, Norge, Sverige och Nederländerna) anser nästan alla - mellan 90 och 98 procent - att anställningstrygghet är viktig. Andelen som anser att anställningstrygghet inte är särskilt viktig eller inte alls viktig är alltså låg. För till exempel Sverige är siffran endast 4 procent. Ungdomars inställning framställs ofta i debatten som annorlunda än hos den äldre arbetskraften. Men något stöd för detta ges inte heller i den internationella undersökningen utan ungdomarna anser i lika hög grad som andra att anställningstryggheten är viktig.

I en artikel av Bertil Holmlund och Donald Storrie i den mycket ansedda tidskriften "The Economic Journal" i juni 2002 "Temporary work in turbulent times: the Swedish experience" avfärdas helt och hållet den hypotesen att ökningen av de tidsbegränsade anställningarna i Sverige skulle ha berott på de anställdas preferenser. Istället pekas i artikeln på en rad olika undersökningar som visar att löntagare i Sverige önskar fasta anställningar.

Vilka förändringar har skett?

Vilka *förändringar* har då skett under 90-talet vad gäller tidsbegränsade anställningar? Vi börjar med *en översikt över hela arbetsmarknaden*, och de siffror som anges gäller genomgående *första kvartalen*.

Det framgår av tablå 8 att de former av tidsbegränsade anställningar som har *ökat kraftigt* sedan 1990 är så kallade *anställningar vid behov* och *objekts- eller projektanställningar*. Men objekts- eller projektanställningarna har inte ökat sedan 1999, medan däremot behovsanställningarna fortsatt att öka stadigt även därefter.

Vad gäller *vikariat* är det svårt att se någon riktigt tydlig tendens – det skedde en viss minskning mellan 1990 och 1994 och därefter ungefär motsvarande uppgång fram till 1999. Mellan första kvartalet 1999 och första kvartalet 2000 minskade antalet anställda med vikariat från 180 000 till 158 000, alltså med drygt 20 000. Hela denna nettominusning av antalet anställda med vikariat låg inom kommuner och landsting. Resultaten visar att den nya lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2000 hade påtaglig betydelse för att öka anställningstryggheten. Antalet anställda med vikariat är som synes något högre 2003 än 2000.

Provanställningar minskade markant mellan 1990 och 1994, men ökade kraftigt under perioden 1994 - 2001. Under de senaste två åren har återigen skett en mycket påtaglig minskning. Antalet *säsongsanställningar* har under hela perioden legat på en förhållandevis låg nivå.

Tablå 8 Antalet personer med olika typer av tidsbegränsade anställningar. Första kvartalet respektive år. 1000-tal.

	1990	1994	1997	1999	2000	2001	2002	2003
Vikariat								
Kvinnor	142	110	111	137	113	122	116	120
Män	41	42	40	43	45	46	40	44
<i>Båda könen</i>	<i>183</i>	<i>152</i>	<i>151</i>	<i>180</i>	<i>158</i>	<i>168</i>	<i>156</i>	<i>164</i>
Objekts-/ projektanställning								
Kvinnor	17	26	38	46	46	41	42	43
Män	24	42	45	53	50	47	47	44
<i>Båda könen</i>	<i>41</i>	<i>68</i>	<i>83</i>	<i>98</i>	<i>96</i>	<i>88</i>	<i>89</i>	<i>87</i>
Anställning vid behov								
Kvinnor	30	48	65	69	72	78	78	84
Män	12	27	32	37	42	42	39	43
<i>Båda könen</i>	<i>42</i>	<i>75</i>	<i>97</i>	<i>107</i>	<i>114</i>	<i>120</i>	<i>117</i>	<i>127</i>
Provanställning								
Kvinnor	24	9	17	24	34	38	28	26
Män	29	15	20	32	41	42	32	32
<i>Båda könen</i>	<i>53</i>	<i>24</i>	<i>37</i>	<i>56</i>	<i>75</i>	<i>80</i>	<i>61</i>	<i>58</i>
Säsongsanställning								
Kvinnor	7	8	8	7	6	7	8	9
Män	8	7	9	10	10	10	10	11
<i>Båda könen</i>	<i>15</i>	<i>15</i>	<i>17</i>	<i>17</i>	<i>16</i>	<i>17</i>	<i>19</i>	<i>20</i>
Alla tidsbegränsade anställningar								
Kvinnor	244	223	266	315	299	312	303	311
Män	134	157	169	204	212	215	193	200
<i>Båda könen</i>	<i>378</i>	<i>380</i>	<i>435</i>	<i>519</i>	<i>511</i>	<i>527</i>	<i>495</i>	<i>511</i>

Låt oss så gå över till att se på utvecklingen för *olika grupper av anställda*.

Tablå 9 visar att under *perioden 1990-2003* har andelen *kvinnor inom LO* med tidsbegränsad anställning har ökat från 11 till 16 procent och andelen *män* från 5 till 9 procent. Sedan 1999 har det dock inte varit någon ökning utan snarast pekar siffrorna på att det har skett en liten minskning.

Bland *tjänstemännen* ökade de tidsbegränsade anställningarna mellan 1990 och 1999, medan det därefter skett en minskning. I stort sett har man 2003 kommit tillbaka till den nivå som gällde 1990. Undantaget är männen inom TCO, bland vilka det, från en mycket låg nivå, varit en ökning.

Tablå 9 Har tidsbegränsad anställning. Procent.

	1990	1994	1997	1999	2001	2003
LO						
kvinnor	11	13	15	18	17	16
män	5	9	9	10	10	9
TCO						
kvinnor	7	8	9	11	9	8
män	2	5	6	7	6	6
SACO						
kvinnor	11	14	14	14	15	12
män	7	10	8	8	9	9

Det visar sig att bland kvinnorna i LO är det särskilt de så kallade behovs- anställningarna som har ökat, från 1 till 4 procent sedan 1990. Bland männen i LO har det skett mindre ökning av flera former av tidsbegränsade anställningar.

I tablå 10 ser vi på kvinnor och män i olika *åldrar* inom LO. Som synes har det varit en kraftig ökning sedan 1990 i alla grupper.

Till exempel kan vi se att bland unga kvinnor under 25 år inom LO har andelen med tidsbegränsad anställning ökat sedan 1990 från 30 till 46 procent, alltså med så mycket som 16 procentenheter. Bland LO-män under 25 år har motsvarande andel ökat från 12 till 24 procent sedan 1990.

Bland LOs män i de båda yngsta åldersgrupperna ökade andelen med tidsbegränsade anställningar kraftigt under perioden 1990-94, men låg sedan fram till 1999 förhållandevis stilla. Efter 1999 har skett en viss minskning. Skillnaden i förhållande till LOs kvinnor i åldrarna 25-29 år är påtaglig. Bland de sistnämnda fortsatte andelen med tidsbegränsade anställningar att öka mycket kraftigt under tiden 1994-99 och det har knappast heller skett någon minskning efter 1999.

Tablå 10 Har tidsbegränsad anställning. Enbart LO-medlemmar. Procent.

	1990	1994	1997	1999	2001	2003
Kvinnor						
16-24 år	30	42	48	50	46	46
25-29 år	15	16	24	30	29	29
30-44 år	8	12	15	18	16	16
45-54 år	5	6	8	11	8	9
55-64 år	3	5	6	7	7	5
<i>Alla</i>	<i>11</i>	<i>13</i>	<i>15</i>	<i>18</i>	<i>17</i>	<i>16</i>
Män						
16-24 år	12	24	23	26	21	24
25-29 år	7	14	12	15	11	13
30-44 år	3	8	9	9	11	8
45-54 år	3	4	5	7	8	6
55-64 år	2	3	4	7	4	5
<i>Alla</i>	<i>5</i>	<i>9</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>10</i>	<i>9</i>

Vi kan se att i åldersgruppen 25-29 år, då många bildar familj och vill skaffa barn, är andelen LO-kvinnor som har tidsbegränsad anställning så hög som nästan 30 procent, vilket nästan innebär en *fördubbling* sedan 1990. Bland män i samma åldersgrupp är andelen 13 procent, vilket också nästan är en fördubbling sedan 1990.

Den typ av tidsbegränsad anställning som har ökat särskilt mycket bland de unga LO-kvinnorna sedan 1990 är så kallad anställning vid behov (en ökning från 3 till 15 procent i åldrarna under 25 år och från 1 till 9 procent i åldersgruppen 25-29 år).

Bland de yngsta LO-männen under 25 år har det varit en ökning vad gäller andelen med behovsanställning från 0 till 4 procent.

Vi kan också redovisa utvecklingen för olika *fackförbund* (tablå 11).

Tablå 11 Har tidsbegränsad anställning. Procent.

	1990	1994	1997	1999	2001	2003
Industrifacket	5	8	8	9	9	10
Livs	6	7	11	13	13	9
Metall	3	7	5	7	8	7
Pappers	5	5	6	5	3	5
Skogs- o Träfacket	..*	..*	..*	12	10	9
Byggnads	6	18	19	19	10	10
Elektrikerna	2	9	3	3	4	2
Fastighets	7	9	14	15	19	13
Handels	7	11	16	16	16	14
Hotell- o Restaurang	12	20	27	34	27	25
Grafiska	2	5	5	9	6	7
Transport	9	12	14	14	13	13
SEKO	5	6	10	10	12	11
Kommunal	13	15	16	20	16	16
<i>Hela LO</i>	<i>8</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>14</i>	<i>13</i>	<i>12</i>

* Uppgift saknas.

Som synes har det under 1990-talet varit en mycket kraftig ökning av de tidsbegränsade anställningarna i många förbund. Det gäller till exempel Hotell och Restaurang (ökning från 12 till 25 procent), Handels (ökning från 7 till 14 procent), Industrifacket (ökning från 5 till 10 procent) och SEKO (från 5 till 11 procent).

En ökning av så kallade anställningar vid behov har det varit i främst Hotell och Restaurang (en ökning från 1 till 8 procent sedan 1990), Handels (en ökning från 0 till 4 procent) och Kommunal (en ökning från 1 till 4 procent).

Som framhållits är andelen med tidsbegränsade anställningar allra vanligast bland de unga. Men även i denna grupp finns det stora skillnader mellan olika delar av arbetsmarknaden. Våra siffror visar att så mycket som 61 procent av alla kommunalt anställda LO-kvinnor under 25 år har tidsbegränsade anställningar. Bland privatanställda unga kvinnor inom LO är andelen 35 procent. I början av 90-talet var motsvarande andelar 44 procent respektive 16 procent.

Vi kan, vilket är mycket *glädjande*, konstatera att bland flera grupper av *utlandsfödda* LO-medlemmar har de tidsbegränsade anställningarna *minskat*. Till exempel visar det sig att mellan 2000/2001 och 2002/2003 – alltså en period av två år - har andelen med tidsbegränsade anställningar minskat från ungefär 50 procent till ungefär 30 procent bland LO-kvinnor födda utanför Norden med mindre än tio år i Sverige. Också bland män som är födda i övriga världen och har mindre än tio år i Sverige har skett en påtaglig minskning (från drygt 35 till drygt 25 procent).

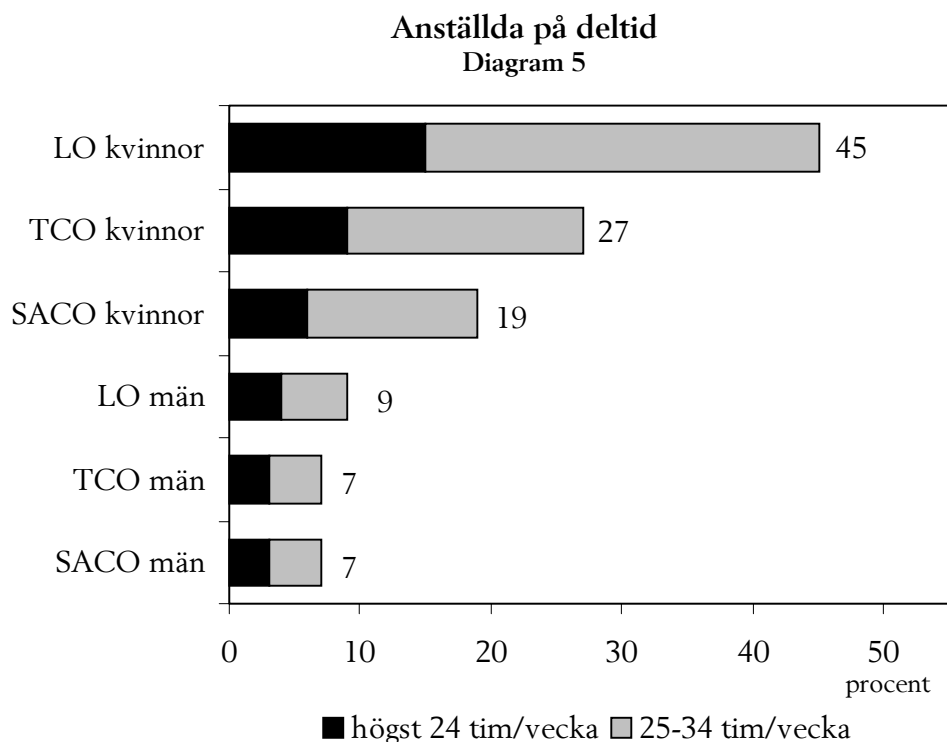
ARBETSTIDENS LÄNGD

Fortfarande stora skillnader mellan kvinnors och mäns arbetstider

Det arbetstidsbegrepp som vi utgår ifrån är *vanligen arbetad tid* som av SCB används för att ange "överenskommen arbetstid per vecka". Resultaten visar att första kvartalet 2003 *arbetar 45 procent av LOs kvinnor deltid* - därav har 15 procent en vanligen arbetad tid understigande 25 timmar, medan återstående 30 procent har en arbetstid mellan 25 och 34 timmar. Bland männen inom LO arbetar 9 procent deltid.

Vi belyser detta i diagram 5, där också jämförelse görs med TCO och SACO.

Som framgår av diagrammet är andelen deltidsarbetande klart högre bland kvinnor inom LO än bland kvinnor inom TCO och SACO. Andelen deltidsarbetande män är genomgående låg.

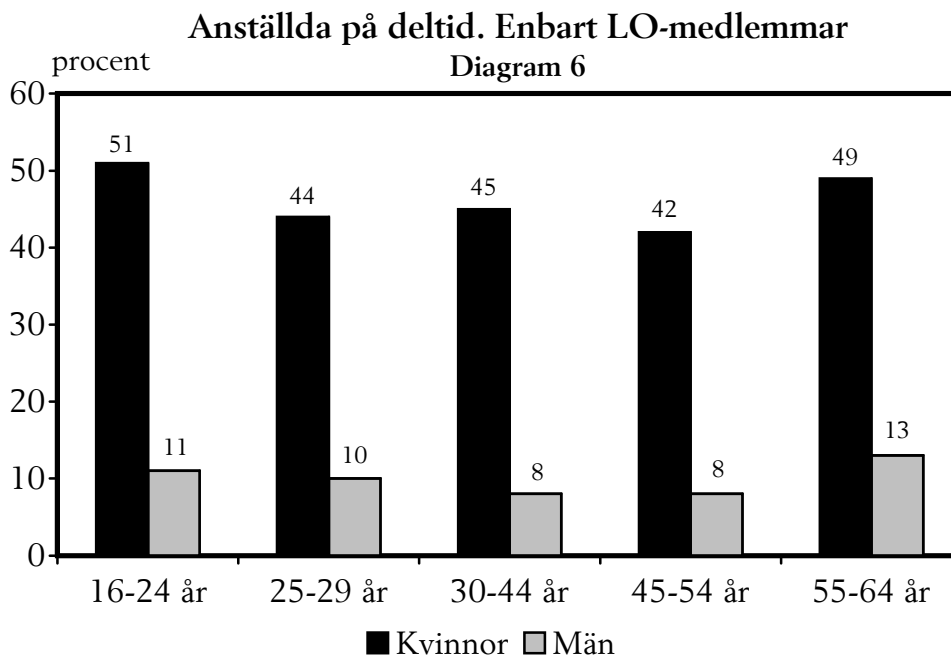

Hur *kvinnornas* arbetstider är fördelade första kvartalet 2003 sammanfattas i tablå 12.

**Tablå 12 Vanligen arbetad tid för *kvinnor* inom LO, TCO och SACO.
Procent och genomsnitt.**

	LO	TCO	SACO
1-19 timmar	6	3	2
20-24 timmar	9	6	4
25-29 timmar	9	3	2
30-34 timmar	21	15	11
35 timmar eller mer	55	73	81
<i>Summa</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>Genomsnitt</i>	<i>32,9 tim</i>	<i>36,4 tim</i>	<i>38,0 tim</i>

Hur vanligt deltidsarbete är bland LO-medlemmar i olika *åldersgrupper* beskrivs i diagram 6. Vi kan där bland annat se att så mycket som ungefär hälften av de yngsta LO-kvinnorna i åldrarna under 25 år arbetar deltid.

Så här är de *genomsnittliga arbetstiderna* för kvinnliga och manliga LO-medlemmar i olika åldersgrupper första kvartalet 2003 (tablå 13).

Tablå 13 Vanligen arbetad tid för LO-medlemmar. Genomsnittligt antal timmar per vecka för kvinnor och män i olika åldersgrupper.

	Kvinnor	Män	Skillnad
16-24 år	30,6	37,7	7,1
25-29 år	32,7	38,0	5,3
30-44 år	33,3	38,6	5,3
45-54 år	33,8	38,5	4,7
55-64 år	32,3	37,6	5,3
<i>Alla</i>	32,9	38,3	5,4

Den genomsnittliga arbetstiden är alltså ungefär 5 1/2 timme längre för LOs män än för LOs kvinnor. En stor skillnad mellan könen finns i alla åldersgrupper.

Arbetstider, facklig tillhörighet och barn

Vi ska också se på sambanden mellan arbetstiderna och familjesituation. I tablå 14 framgår att *kvinnorna anpassar sina arbetstider till barnen*. Andelen deltidsarbetande är bland samboende LO-kvinnor 25-44 år utan barn drygt 35 procent men ökar till drygt 50 procent bland samboende med små barn. När barnen blir lite äldre tycks andelen deltidsarbetande minska något.

Man kan också se att den genomsnittliga arbetstiden är kortare för kvinnor med små barn än för samboende utan barn i åldrarna 25-44 år (denna skillnad är en timme bland LOs kvinnor och tre timmar bland TCOs kvinnor). Med enbart större barn ökar kvinnornas arbetstid (en ökning med nästan en timme bland LOs kvinnor och drygt en timme bland TCOs kvinnor).

Tablå 14 Arbetstid för *kvinnor* inom LO, TCO och SACO.

	Andelen deltidsarbetande Procent			Genomsnittlig arbetstid (vanligen arbetad tid) Timmar per vecka		
	LO	TCO	SACO	LO	TCO	SACO
Ungdomar 16-24 år	51	32	34	30,4	31,4	30,6
Ensamstående 25-44 år utan barn	30	10	10	34,3	37,9	38,7
Samboende 25-44 år utan barn	37	11	5	33,4	38,2	39,6
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	53	41	30	32,4	35,1	36,8
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	48	29	22	33,2	36,3	37,7
Ensamstående med barn	40	20	13	33,2	37,5	38,7
Samboende 45-64 år utan barn	45	26	18	33,0	36,6	38,7
Ensamstående 45-64 år utan barn	36	22	13	34,0	36,4	38,7
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	45	27	19	32,9	36,4	38,0

* Antalet i urvalet alltför litet.

Men det finns också ganska *markanta skillnader mellan kvinnliga arbetare och tjänstemän*. Oavsett familjesituation är den genomsnittliga arbetstiden längst bland SACOs kvinnor och kortast bland LOs kvinnor. Många kvinnor inom LO vill ha längre arbetstider än vad de faktiskt har. Vi återkommer till denna fråga längre fram i rapporten.

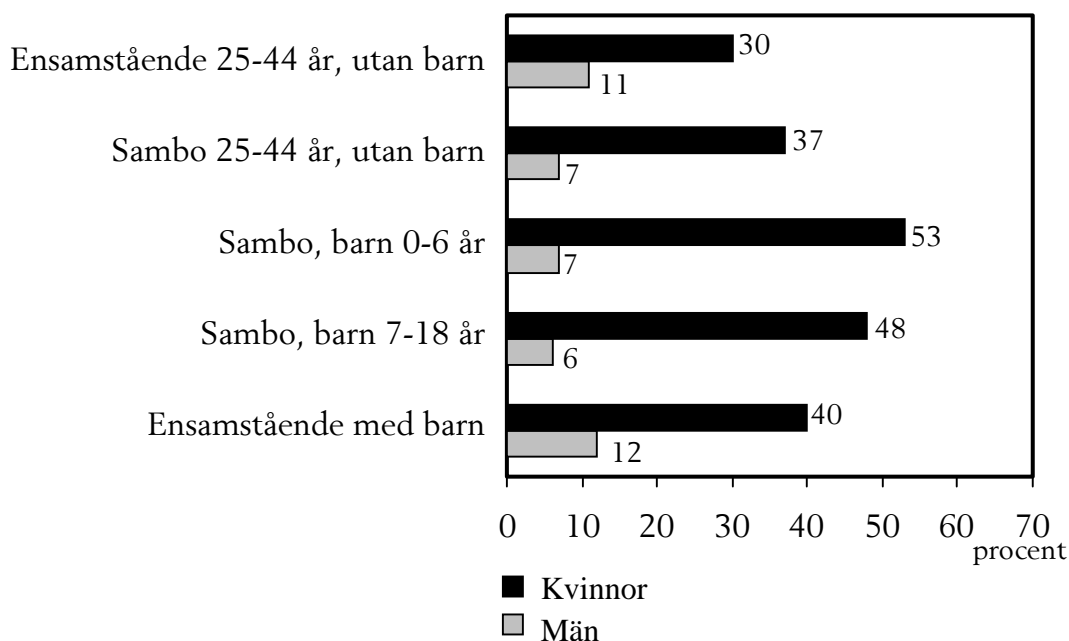
I tabell 11 i bilagan redovisas motsvarande siffror för männen. Det framgår att arbetstidsmönstret över livscykel ser väsentligt annorlunda ut i jämförelse med för kvinnorna. *Männens arbetstider tycks mycket lite påverkas av om det finns barn i familjen eller inte.*

Denna skillnad mellan könen illustreras ytterligare i diagram 7. Medan nästan 55 procent av småbarnsmammorna inom LO och knappt 50 procent av mammor till enbart större barn arbetar deltid är motsvarande andelar för männen endast omkring 5 procent.

Skillnaden i genomsnittlig veckoarbetstid mellan kvinnor och män är drygt 6 timmar för småbarnsföräldrarna och ungefär 5½ timme för föräldrar till enbart äldre barn.

Andelen deltid arbetande bland kvinnor och män inom LO med olika familjesituation

Diagram 7

Arbetstider och födelseland

Vi ska avsluta beskrivningen av nuläget med att säga något om arbetstiderna för LO-medlemmar med olika födelseland. Det visar sig att skillnaderna mellan de olika grupperna är förhållandevis små, och det är åtminstone bland kvinnorna svårt att se något tydligt mönster (tabell 12 i bilagan). Bland männen är andelen deltid-

arbetande högst bland dem som kommer från övriga världen och har mindre än tio års vistelsetid i Sverige.

Ökade skillnader i arbetstider mellan kvinnliga arbetare och tjänstemän

Vilka förändringar har då skett vad gäller deltidssarbetet? Det visar sig att andelen *deltidsarbetande* bland *unga kvinnor* under 25 år har *ökat starkt* sedan 1990. I början av 1990-talet arbetade ungefär 30 procent av LO-kvinnorna i åldrarna under 25 år deltid. Nu är andelen alltså drygt 50 procent. Men sedan 1997, då siffran var som allra högst, har andelen inte ökat utan istället minskat något. Detta redovisas i tabell 13 i bilagan. Också bland *unga män* under 25 år inom LO har deltidssarbetet ökat mycket kraftigt - dock från en mycket lägre nivå än för kvinnorna. Andelen deltidssarbetande har ökat från 5 procent till 11 procent sedan 1990.

Förändringarna i flera andra åldersgrupper är däremot mycket måttliga och bland kvinnor i de två äldsta åldersgrupperna har andelen deltidssarbetande minskat påtagligt. Om vi ser till gruppen LO-kvinnor som helhet har andelen deltidssarbetande förändrats med fem procentenheter – från 50 till 45 procent sedan 1990. Andelen deltidssarbetande LO-män har ökat från 6 till 9 procent, men ökningen låg helt under perioden 1990-94.

Som framgår av tabell 15 är den genomsnittliga arbetstiden för *hela gruppen LO-kvinnor* i stort sett densamma 2003 som 1990 (en ökning från 32,7 till 32,9 timmar). Det innebär en mycket klar skillnad i förhållande till de kvinnliga tjänstemännen. Bland TCO-kvinnorna har den genomsnittliga arbetstiden sedan 1990 *ökat* med drygt 1,5 timme (från 34,7 till 36,4 timmar) och bland SACO-kvinnorna med ännu lite mer (från 35,9 till 38,0 timmar).

Hur har då förändringarna varit för *männen*? Man kan i tabell 15 se att minskningen av arbetstiden sedan 1990 för männen inom LO är drygt en halv timme. För männen i TCO och SACO har arbetstiden varit ungefär oförändrad.

Tablå 15 Förändring av arbetstiden bland kvinnliga och manliga arbetare och tjänstemän (vanligen arbetad tid). Genomsnittligt antal timmar per vecka.

	1990	1994	1997	1999	2001	2003	Förändring hela perioden (timmar)
LO							
Kvinnor	32,7	31,9	32,1	32,6	32,8	32,9	+ 0,2
Män	38,9	38,1	38,2	38,1	38,3	38,3	- 0,6
TCO							
Kvinnor	34,7	35,0	35,6	36,1	36,4	36,4	+ 1,7
Män	39,0	38,8	39,1	39,3	39,2	38,9	- 0,1
SACO							
Kvinnor	35,9	36,1	37,1	37,7	37,8	38,0	+ 2,1
Män	39,7	39,5	40,1	39,9	39,8	39,6	- 0,1
SAMTLIGA							
Kvinnor	32,9	32,9	33,3	33,7	33,9	33,9	+ 1,0
Män	38,5	38,1	38,4	38,2	38,1	38,0	- 0,5

För kvinnornas del har utvecklingen under 90-talet alltså inneburit *ökade skillnader i arbetstider*. De med de längsta arbetstiderna (och även högre lönerna) har ökat sina arbetstider, medan detta däremot inte har skett bland LOs kvinnor. Det har också *bidragit till att öka inkomstskillnaderna*.

Men vi kan också se i tablan att *sedan 1994* har den genomsnittliga veckoarbetstiden för LOs kvinnor *ökat* med en timme. Under perioden 1990-94, då arbetsmarknaden dramatiskt försämrades, *minskade* däremot LO-kvinnors genomsnittliga arbetstid med nästan lika mycket.

Den genomsnittliga arbetstiden per vecka har, om man jämför med 1990, minskat mycket kraftigt bland *unga* LO-medlemmar, och det gäller alldeles särskilt bland de unga LO-kvinnorna. För kvinnorna under 25 år är minskningen 4 ½ timme per vecka och för männen ungefär 1 ½ timme per vecka (tablå 16). Också i åldersgruppen 25-29 år har arbetstiderna minskat något för kvinnorna och ganska mycket bland männen. Vi kan notera att arbetstiderna för LO-kvinnor i den äldsta åldersgruppen har ökat påtagligt.

**Tablå 16 Förändring av arbetstiden bland LO-medlemmar (vanligen arbetad tid).
Genomsnittligt antal timmar per vecka för kvinnor och män i olika åldersgrupper.**

	1990	1994	1997	1999	2001	2003	Förändring hela perioden (timmar)
Kvinnor							
16-24 år	35,1	31,4	30,7	31,9	32,1	30,6	- 4,5
25-29 år	33,2	32,5	32,7	32,6	32,1	32,7	- 0,5
30-44 år	32,6	32,1	32,3	32,9	33,2	33,3	+ 0,7
45-54 år	32,5	32,7	32,8	32,9	33,6	33,8	+ 1,3
55-64 år	30,0	29,8	30,6	31,6	31,6	32,3	+ 2,3
<i>Alla</i>	32,7	31,9	32,1	32,6	32,8	32,9	+ 0,2
Män							
16-24 år	39,2	37,4	37,6	37,2	38,0	37,7	- 1,5
25-29 år	39,3	38,7	38,4	38,1	38,4	38,0	- 1,3
30-44 år	39,0	38,6	38,5	38,4	38,4	38,6	- 0,4
45-54 år	39,3	38,8	38,5	38,5	38,5	38,5	- 0,8
55-64 år	37,1	35,5	36,9	37,3	37,6	37,6	+ 0,5
<i>Alla</i>	38,9	38,1	38,2	38,1	38,3	38,3	- 0,6

Intressant är också att se på arbetstiderna *utifrån ett livscykelperspektiv*. Som framgick av diagram 6 är andelen deltidssamarbetande mycket hög bland LO-kvinnor i åldrarna 55-64 år. 49 procent av denna grupp arbetar deltid. Detta är räknat på de kvinnor som är kvar i arbete. Ytterligare analyser som vi gjort visar att av alla kvinnliga arbetare i den här åldersgruppen har 33 procent redan lämnat arbetsmarknaden genom förtidspensionering. Av de 67 procent som är kvar i arbete är det alltså 49 procent som jobbar deltid, medan 51 procent har heltidsarbete. Slutsatsen av detta resonemang är att *av alla kvinnor med arbetaryrke i åldrarna 55-64 år* är det endast knappt 35 procent som arbetar heltid. För män med tjänstemannayrke - som är den andra ytterligheten - är motsvarande siffra en bit över 80 procent.

Skillnader mellan förbunden

Vi gör också en indelning efter fackförbund (dock kan inte alla förbund redovisas). Vi får då följande utveckling (se tablå 17 och mera utförligt i tabellerna 14-15 i bilagan). Det är liksom tidigare siffrorna för *första kvartalet* som anges.

Tablå 17 Förändring av arbetstiden i olika förbund.

	Andelen deltid- arbetande.		Genomsnittlig arbetstid (vanligen arbetad tid)		Förändring
	Procent		Timmar per vecka		
	1990	2003	1990	2003	
Industrifacket	20	20	36,9	36,6	- 0,3
Livs	17	16	37,5	36,8	- 0,7
Metall	12	10	38,2	38,1	- 0,1
Pappers	11	8	36,6	37,3	+ 0,7
Skogs- o Träfacket	..*	12	..*	37,7	..*
Byggnads	2	4	39,6	39,4	- 0,2
Elektrikerna	1	2	39,8	39,6	- 0,2
Fastighets	36	21	34,0	36,0	+ 2,0
Handels	45	38	33,1	33,8	+ 0,7
Hotell o Restaurang	27	36	36,0	33,7	- 2,3
Grafiska	14	19	37,5	36,4	- 1,1
Transport	10	17	38,2	36,9	- 1,3
SEKO	17	14	37,1	37,1	+/- 0
Kommunal	47	43	33,2	33,5	+ 0,3
<i>Hela LO</i>	27	26	36,0	35,7	- 0,3

* Uppgift saknas.

Till exempel framgår av tablan att andelen deltidarbetande har ökat i Hotell- och Restaurang och Transport. Detta har också medfört att den genomsnittliga arbetstiden har minskat förhållandevis mycket i dessa förbund. I ett förbund som Fastighets har istället deltidarbetet minskat och vi kan också se att den genomsnittliga arbetstiden i förbundet har ökat en del.

ARBETSTIDENS FÖRLÄGGNING

Hur *arbetstiderna är förlagda* finns inga uppgifter om i SCBs arbetskraftsundersökningar som annars är underlaget för den här rapporten. Men vi kan här istället använda information som inhämtas i SCBs undersökningar av levnadsförhållandena. Även dessa undersökningar bygger på intervjuer med ett slumpmässigt urval av befolkningen. Uppgifterna erhålls genom *besöksintervjuer av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare*. Våra siffror om arbetstidsförläggningen avser åren 2000/2001 och baseras på intervjuer med sammanlagt ungefär 7 000 personer.

Den fråga som ställts har formulerats på följande sätt:

”Vilken är din huvudsakliga arbetstid eller skiftform?”

Svarsalternativen, vilka framgick av svars kort som överlämnades till den intervjuade, var följande:

- Dagtid
- Kvälltid
- Nattid

- 2-skiftsarbete
- 3-skiftsarbete med kontinuerlig drift (inkl "4-skift" eller "5-skift")
- 3-skiftsarbete med intermittert drift
- Oregelbunden förläggning över dygnet och veckan enligt särskilt arbetsschema eller turordning (turlistetid)
- Annan arbetstidsförläggning

Frågan har försetts med anvisningar till intervjuarna, där de olika formerna av obekväma och oregelbundna arbetstider definieras.

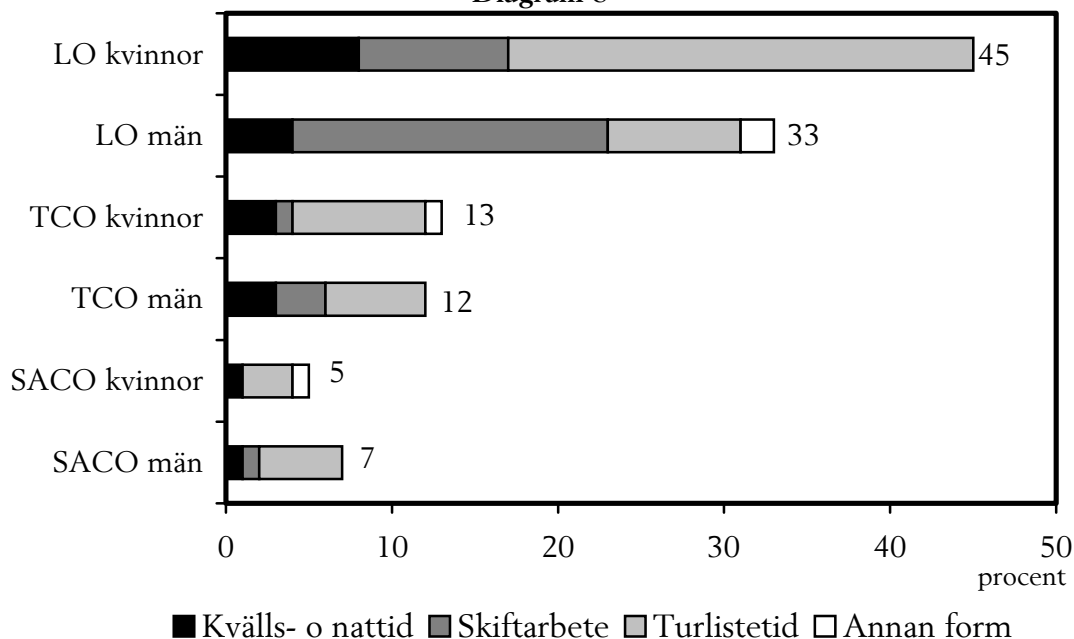
Det hade varit av intresse att bland de dagtidsarbetande kunna urskilja de som arbetar på lördagar eller söndagar. Detta är dock inte möjligt utifrån den fråga som har ställts. Vi vet dock genom andra undersökningar att det är en hel del anställda som arbetar dagtid under helgerna utan att arbetet för den skulle är att betrakta som skiftarbete eller turlistetid. Till exempel gäller det inom handeln. Det här innebär också att man får en viss underskattning av andelen som arbetar på obekväma eller oregelbundna tider.

Av diagram 8 (och mera utförligt i tabell 16 i bilagan) framgår att skillnaderna är mycket stora. Att ha obekväma eller oregelbundna arbetstider är till exempel *nio gånger vanligare* bland LOs kvinnor än bland SACOs kvinnor.

Men också bland männen är det stora olikheter mellan de olika grupperna – obekväma eller oregelbundna arbetstider är *nästan fem gånger vanligare* inom LO än inom SACO.

Har obekväma eller oregelbunden arbetstidsförläggning

Diagram 8

Av stort intresse är också att studera hur arbetstidernas förläggning ser ut för kvinnor och män *med olika familjesituation*. Av tabell 17 i bilagan framgår bland annat att så mycket som drygt 50 procent av gifta/samboende småbarnsmammor inom LO arbetar på obekvämlig eller oregelbunden arbetstid. Motsvarande andelar för TCO är 15 procent och för SACO ännu mycket lägre. Det är alltså fråga om mycket stora skillnader.

Det finns skäl att återigen påminna om att i de angivna procentandelarna ingår inte dagtidsarbetande med lördags- och /eller söndagsarbete (om det är så att arbetstidsförläggningen inte hänförs till någon av de andra formerna av obekvämlig eller oregelbunden arbetstid).

Också när det gäller småbarnspappornas arbetstider finns det stora skillnader mellan arbetare och tjänstemän. Nästan 40 procent av småbarnspappor inom LO arbetar på obekvämliga eller oregelbundna arbetstider (tabell 18 i bilagan), vilket kan jämföras med knappt 10 procent inom TCO och ännu lägre inom SACO.

Men också bland kvinnor och män med lite större barn är det stora skillnader i arbetstidsförläggning. Till exempel framgår att nästan 45 procent av gifta/samboende LO-kvinnor med lite äldre barn (yngsta barnet mellan 7 och 18 år) har obekvämlig eller oregelbunden arbetstid mot ungefär 10 procent av TCOs kvinnor i samma familjesituation. Bland männen är motsvarande andelar ungefär 35 procent för LO och ungefär 10 procent för TCO.

I tabell 17 i bilagan kan man också utläsa att mer än fyra av tio ensamstående LO-kvinnor med barn (44 procent) arbetar på obekvämlig eller oregelbunden arbetstid.

De arbetstider som föräldrar har påverkar självfallet också *barnens situation*. Hur arbetstiderna är förlagda kan till exempel påverka *möjligheterna att ordna barnomsorgen på ett bra sätt*. Rent allmänt kan sägas att barnomsorgen på många håll är dåligt anpassad till behoven hos de grupper som arbetar på andra tider än dagtid, vilket skapar problem för många att utnyttja den barnomsorg som erbjuds. Eftersom obekvämliga och oregelbundna arbetstider är så mycket vanligare bland LOs medlemmar än bland övriga grupper drabbar detta problem särskilt arbetarhushållen.

Men sambanden mellan arbetstider och barnomsorg *går också i andra riktningen*. *Brist på platser i barnomsorgen eller höga daghemsavgifter kan framtvunga en ökning av arbetet på obekvämliga eller oregelbundna arbetstider* i småbarnsfamiljerna. Även detta drabbar i första hand arbetarhushållen. Detta kan till exempel ske på det sättet att föräldrarna arbetar "motskift" för att klara barnomsorgen på egen hand eller att kvinnan i familjen börjar sitt arbete när mannen kommit hem. Som redovisats i tabell 17 i bilagan har 9 procent av småbarnsmammorna inom LO sin arbetstid förlagd till kvälls- eller nattid, 12 procent arbetar skift, medan 31 procent har så kallad turlistetid.

Andelen som arbetar på obekväma eller oregelbundna arbetstider har *ökat markant* bland LOs medlemmar under 1990-talet (däremot knappt någon ökning alls bland TCO- och SACO-medlemmar). Som framgår av tablå 18 har andelen med obekväma eller oregelbundna arbetstider ökat från 32 till 45 procent bland LOs kvinnor sedan 1990-talets början och från 23 till 33 procent bland LOs män. Det visar sig att bland kvinnorna är det särskilt den så kallade turlistetiden som har blivit vanligare (från 17 till 28 procent), medan ökningen bland männen främst ligger på skiftarbete (från 13 till 19 procent).

Tablå 18 Har obekväma eller oregelbunden arbetstidsförläggning. Procent.

	1990/1991	1994/1995	1998/1999	2000/2001
LO				
Kvinnor	32	39	43	45
Män	23	29	31	33
<i>Båda könen</i>	28	34	37	38
TCO				
Kvinnor	12	14	15	13
Män	10	14	13	12
<i>Båda könen</i>	11	14	14	12
SACO				
Kvinnor	4	5	4	5
Män	5	5	4	7
<i>Båda könen</i>	5	5	4	6

Om vi ser till medlemmarna i LOs industriförbund så har andelen med obekväma eller oregelbundna arbetstider ökat från 26 till 40 procent sedan början av 1990-talet, i LOs privata serviceförbund från 24 till 34 procent och i Kommunal från 39 till 51 procent. I industriförbunden är det skiftarbetet som har ökat (ökning från 20 till 32 procent under de tio åren) och i Kommunal är det turlistetiden som har blivit vanligare (ökning från 25 till 36 procent). I de privata serviceförbunden inom LO är det både turlistetiden och andra former av obekväma och oregelbundna arbetstider som har ökat.

Vi kan också med hjälp av de undersökningar som är underlaget för det här avsnittet (SCBs undersökningar av levnadsförhållandena) gå *längre tillbaka i tiden*. Det visar sig att under 1980-talet (mellan 1980/81 och 1990/91) ökade andelen LO-kvinnor som arbetade på obekväma eller oregelbunden arbetstid från 25 till 32 procent, medan andelen LO-män som hade sådana arbetstider var oförändrad, 23 procent.

AV ARBETSMARKNADSSKÄL KORTARE ARBETSTIDER ÄN MAN SJÄLV ÖNSKAR

Problemet är allra störst bland LOs kvinnor

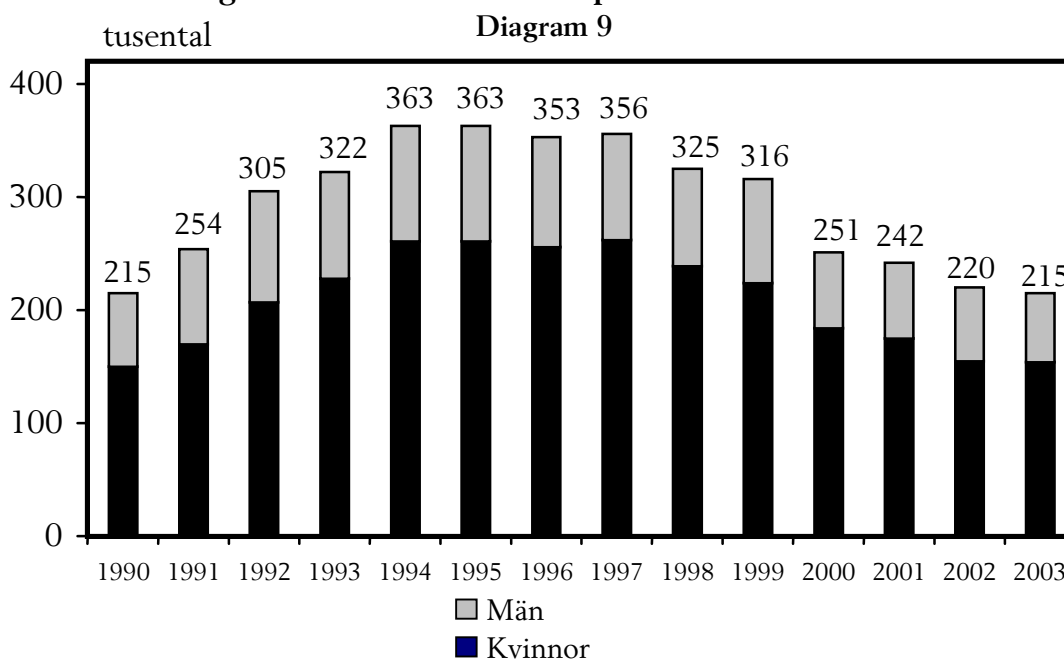
LO-rapporten "Lönetrappan 2002" visar att *även med heltidsarbete är många LO-medlemmars löner mycket låga*, och alldeles särskilt gäller detta kvinnorna. Så mycket

som 80 procent av kvinnliga arbetare hade år 2002 en heltidslön under 18 000 kronor. Drygt 45 procent hade under 16 000 kronor per månad och drygt 10 procent en heltidslön under 14 000 kronor.

Många deltidsarbetande har valt deltidsarbete och trivs med detta. Men ett *stort problem* är fortfarande att många människor tvingas arbeta kortare tid än de själva önskar. De får därigenom också *lägre inkomster än de annars skulle ha haft*.

Med hjälp av SCBs arbetskraftsundersökningar kan vi noga följa förändringarna av antalet personer som *av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än de skulle vilja göra*. Så här har utvecklingen varit sedan 1990 (diagram 9). Vi redovisar siffrorna för första kvartalet. Som framgår är antalet med ofrivilligt korta arbetstider detsamma 2003 som 1990. En kraftig ökning skedde under perioden 1990-94. Mellan 1994 och 1997 var förändringarna små, och efter 1997 har det varit en minskning (från ungefär 355 000 första kvartalet 1997 till 215 000 första kvartalet 2003).

Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Första kvartalet respektive år. 1000-tal

Antalet kvinnor i gruppen ökade från 150 000 år 1990 till ungefär 260 000 år 1994, mellan 1994 och 1997 var antalet ungefär oförändrat och efter 1997 har det varit en kraftig minskning (från ungefär 260 000 första kvartalet 1997 till 155 000 första kvartalet 2003).

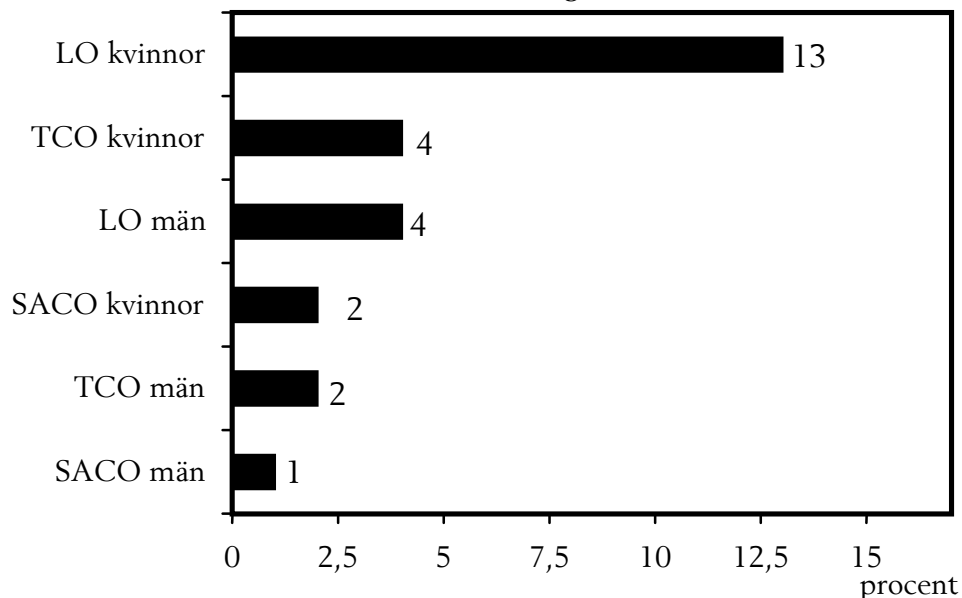
Antalet män som arbetar kortare tid än de själva önskar ökade från ungefär 65 000 till 100 000 mellan 1990 till 1994. Sedan låg antalet i stort sett oförändrat under några år, men efter 1997 har antalet män i den här gruppen minskat till 60 000.

De 215 000 som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än de skulle vilja göra kan jämföras med antalet arbetslösa som första kvartalet 2003 uppgår till 205 000 (4,7 procent av arbetskraften).

De omfattande bearbetningar som gjorts av arbetskraftsundersökningarna första kvartalet 2003 visar att av *LOs samtliga kvinnor* arbetar av arbetsmarknadsskäl 13 procent kortare arbetstid än de själva önskar (till exempel deltid trots att de vill ha heltid). Av de *deltidsarbetande* LO-kvinnorna är det 29 procent som av arbetsmarknadsskäl tvingas jobba kortare tid än de själva vill.

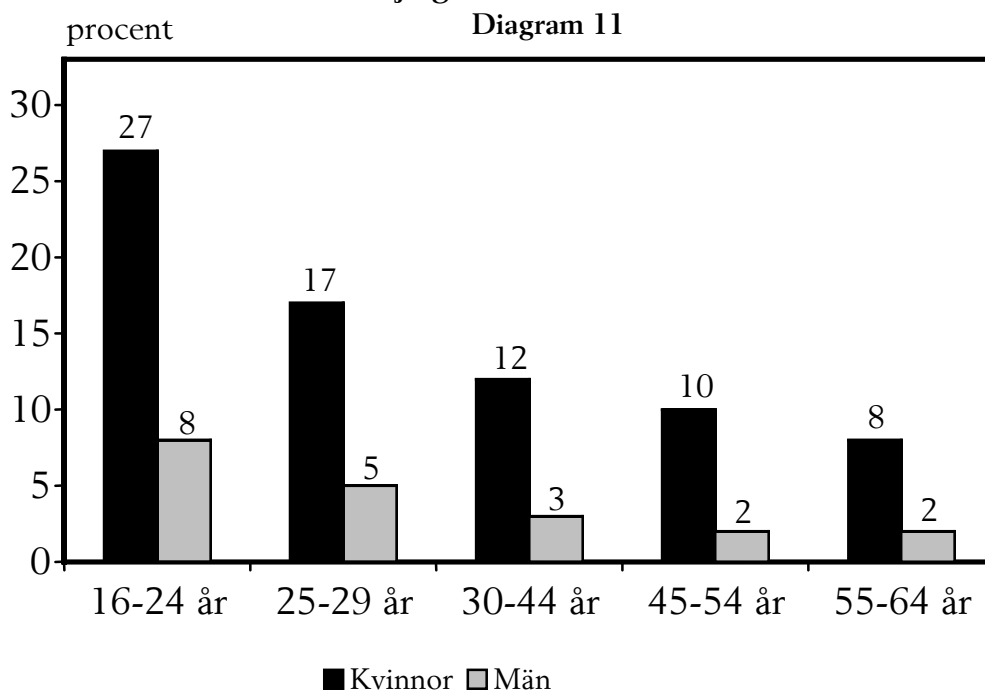
Som vi kan se i diagram 10 är skillnaderna mellan olika grupper på arbetsmarknaden mycket stora. Andelen som arbetar kortare tid än de önskar är högst bland LOs kvinnor och lägst bland SACOs medlemmar och TCOs män.

Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre
än de skulle vilja göra
Diagram 10

Undersysselsättning av det här slaget finns - som framgår av diagram 11 - i alla åldersgrupper men är allra *störst* bland de *unga LO-kvinnorna*. Ungefär 25 procent av alla LO-kvinnor under 25 år vill ha längre arbetstid än vad de har idag men hindras att göra detta av arbetsmarknadsskäl. Av de *deltidsarbetande* unga LO-kvinnorna är det mer än hälften som önskar längre arbetstid.

Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Enbart LO-medlemmar.

Andelen medlemmar som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än de skulle vilja göra är *högst* i följande LO-förbund:

	Procent av alla medlemmar i förbundet	Procent av de deltidsarbetande inom förbundet
Hotell- och Restaurang	16 procent	44 procent
Handels	13 procent	34 procent
Kommunal	12 procent	28 procent
Transport	9 procent	53 procent
Fastighets	8 procent	38 procent

Ofrivilligt korta arbetstider påverkar familjeekonomin

Vi ska även göra en uppdelning efter familjesituation. Tablå 19 visar att problemet med ofrivilligt korta arbetstider i *alla familjetyper* är långt mycket *större* bland LOs *kvinnor* än bland kvinnliga tjänstemän. Det gäller både samboende och ensamstående och såväl hushåll med barn som hushåll utan barn. Att tvingas arbeta kortare tid än man själv önskar, innebär att inkomsterna därmed blir lägre än vad de annars skulle ha varit och det får återverkningar på hela familjeekonomin. Även barnens situationen påverkas självfallet.

Tablå 19 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Kvinnor inom LO, TCO och SACO. Procent.

	LO	TCO	SACO
Ungdomar 16-24 år utan barn	29	8	4
Ensamstående 25-44 år utan barn	16	4	3
Samboende 25-44 år utan barn	14	3	3
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	14	3	3
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	11	3	2
Ensamstående med barn	17	4	1
Samboende 45-64 år utan barn	7	4	1
Ensamstående 45-64 år utan barn	8	3	1
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	<i>13</i>	<i>4</i>	<i>2</i>

* Antalet i urvalet är alltför litet.

I tabell 19 i bilagan redovisas motsvarande siffror för männen. Andelen som av arbetsmarknadsskäl arbetar kortare än man själv önskar är genomgående mycket lägre än bland kvinnorna. Det finns dock vissa tydliga skillnader mellan arbetare och tjänstemän. Vi kan till exempel se att bland småbarnspappor är ofrivilligt korta arbetstider mycket vanligare inom LO än inom TCO och SACO.

Födelseland har betydelse

En indelning av LO-medlemmarna efter födelseland görs i tabell 20 i bilagan. Bland kvinnorna verkar det som om både födelseland och vistelsetid i Sverige har viss betydelse. Bland männen kan vi konstatera att i flera av grupperna med utländsk bakgrund är andelen med ofrivilligt korta arbetstider väsentligt högre än genomsnittet för män inom LO. Andelen är allra högst bland dem som är födda i övriga världen och har kort tid i Sverige.

Ofrivilligt korta arbetstider bidrar till ökade inkomstskillnader

Utvecklingen sedan 1990 speglar vi i tablå 20. Vi jämför första kvartalet respektive år. Det framgår att ökningen av ofrivilligt korta arbetstider är *mycket starkt koncentrerad till kvinnorna inom LO*. Eftersom just dessa är de som har de lägsta heltidslönerna innebär detta också *ökade inkomstskillnader i samhället, jämfört med om alla kunnat arbeta i den omfattning som de själva önskat*. Sedan 1997 har emellertid skett en mycket klar förbättring för alla grupper. Som synes är kvinnorna inom LO nästan tillbaka till den nivå som gällde 1990.

Tablå 20 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Procent.

	1990	1994	1997	1999	2001	2003
LO						
Kvinnor	10	20	21	19	15	13
Män	3	6	6	6	4	4
TCO						
Kvinnor	5	10	9	6	4	4
Män	2	3	3	2	2	2
SACO						
Kvinnor	3	7	5	3	3	2
Män	3	3	2	2	1	1
SAMTLIGA						
Kvinnor	8	15	15	12	9	8
Män	3	6	5	5	3	3

I tablå 21 görs en indelning efter *ålder*. Andelen LO-kvinnor under 25 år som av arbetsmarknadsskäl arbetar kortare tid än de själva önskar ökade kraftigt mellan 1990 och 1994. Efter 1997 har skett en kraftig minskning. Dock är andelen som arbetar som jobbar kortare tid än de själva önskar fortfarande mycket högre idag än var den var i början av 90-talet. Den här slutsatsen gäller även kvinnor i åldersgruppen 25-29 år. Bland männen ligger andelarna på mycket lägre nivåer och minskningen har varit så kraftig i slutet av perioden att man i stort sett är tillbaka på 1990 års nivå.

Tablå 21 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Enbart LO-medlemmar. Procent.

	1990	1994	1997	1999	2001	2003
Kvinnor						
16-24 år	14	38	40	34	27	27
25-29 år	9	22	24	23	20	17
30-44 år	9	20	22	19	16	12
45-54 år	10	17	19	17	12	10
55-64 år	6	11	13	10	9	8
<i>Alla</i>	<i>10</i>	<i>20</i>	<i>21</i>	<i>19</i>	<i>15</i>	<i>13</i>
Män						
16-24 år	6	15	15	15	7	8
25-29 år	5	9	9	9	7	5
30-44 år	3	7	6	6	4	3
45-54 år	2	3	3	4	2	2
55-64 år	1	2	3	2	1	2
<i>Alla</i>	<i>3</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>4</i>	<i>4</i>

I vilka fackförbund är detta vanligast?

Det framgår av tablå 22 att i många LO-förbund ökade andelen med ofrivilligt korta deltider mycket kraftigt under perioden 1990-94. Framst gällde det Hotell- och Restaurang, Fastighets, Handels, Transport och Kommunal. Därefter har skett en mycket klar förbättring. Men problemet med kortare arbetstider än man själv önskar är i vissa fackförbund fortfarande större än vad det var i början av 1990-talet. Det gäller främst Hotell- och Restaurang och Transport.

Så här har förändringarna varit i de olika LO-förbunden (tablå 22).

Tablå 22 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra. Procent.

	1990	1994	1997	1999	2001	2003
Industrifacket	3	5	7	5	3	4
Livs	4	6	8	8	8	6
Metall	3	5	4	4	3	2
Pappers	3	4	5	3	2	0
Skogs- o Träfacket	..*	..*	..*	6	2	3
Byggnads	2	5	5	6	2	1
Elektrikerna	1	3	2	4	2	0
Fastighets	7	19	17	14	13	8
Handels	10	20	22	19	13	13
Hotell- o Restaurang	10	26	27	28	19	16
Grafiska	3	6	4	6	3	3
Transport	5	15	17	12	7	9
SEKO	4	8	8	6	7	4
Kommunal	10	20	22	19	16	12
<i>Hela LO</i>	6	13	14	12	9	8

* Uppgift saknas.

Hur mycket vill man öka sina arbetstider med? Om vi ser till hela den grupp anställda, som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än de skulle vilja göra, så var den genomsnittligt önskade ökningen av arbetstiden drygt 12 timmar per vecka.

VAD HÅLLER PÅ ATT HÄNDA?

Vi ska avsluta med att se hur antalet anställda med olika anställningsformer och arbetstider har förändrats under 1990-talet som helhet, för att se *vilka slutsatser som kan dras om utvecklingen på arbetsmarknaden*. Vi gör här inte någon åtskillnad mellan anställda med olika facklig tillhörighet (tablå 23).

Tablå 23 Antalet anställda med olika anställningsförhållanden.
Första kvartalet respektive år. 1000-tal.

	1990	1994	1997	2003	Förändr 1990-1994	Förändr 1994-1997	Förändr 1997-2003
Kvinnor							
Fast heltid	1 061	922	958	1 116	-139	+36	+ 158
Fast deltid	712	618	528	486	-94	-90	- 42
Tidsbegränsad heltid	116	100	110	135	-16	+10	+ 25
Tidsbegränsad deltid	128	123	156	176	-5	+33	+ 20
<i>Alla kvinnor</i>	<i>2 017</i>	<i>1 763</i>	<i>1 752</i>	<i>1 913</i>	<i>-254</i>	<i>-11</i>	<i>+ 161</i>
Män							
Fast heltid	1 758	1 382	1 416	1 538	-376	+34	+ 122
Fast deltid	111	110	97	109	-1	-13	+ 12
Tidsbegränsad heltid	95	108	114	123	+13	+6	+ 9
Tidsbegränsad deltid	39	49	56	77	+10	+7	+ 21
<i>Alla män</i>	<i>2 003</i>	<i>1 649</i>	<i>1 683</i>	<i>1 847</i>	<i>-354</i>	<i>+34</i>	<i>+ 164</i>

Under *perioden 1990-94* minskade antalet fasta heltidsanställningar med 515 000 och antalet fasta deltidanställningar med 95 000 - *en sammanlagd minskning alltså av antalet fasta anställningar med så mycket som 610 000*. Under samma period var antalet tidsbegränsade anställningar ungefär oförändrat.

Mellan 1994 och 1997 blev de fasta heltidsanställningarna 70 000 fler, medan de fasta deltidanställningarna minskade med ungefär 105 000. De tidsbegränsade anställningarna ökade med ungefär 55 000.

Efter 1997 har de fasta heltidsanställningarna ökat med ungefär 280 000, medan de fasta deltidanställningar minskat med 30 000. De tidsbegränsade anställningarna har under denna sista period ökat med 75 000.

Om vi ser till perioden sedan 1990 som helhet har antalet fasta anställningar minskat med nästan 400 000, medan antalet tidsbegränsade anställningar ökat med ungefär 135 000. En fråga som man kan ställa sig är om dessa förändringar *enbart återspeglar ett besvärligt läge på arbetsmarknaden*, eller om det är frågan om *en mera strukturell förändring*.

En sammantagen bedömning blir att utvecklingen under 1990-talet *inte bara* varit resultatet av en försämrad arbetsmarknad utan *också* sammanhängt med andra förändringar i samhället som påverkat sättet att organisera produktionen. För detta talar bland annat att andelen med tidsbegränsade anställningar har ökat även efter 1997 då arbetsmarknaden kraftigt förbättrats. Men utvecklingen är inte heller efter 1997 helt klar och entydig (andelen med tidsbegränsade anställningar minskade till exempel markant mellan 2001 och 2002). Det är självfallet så att *en förbättrad arbetsmarknad stärker löntagarnas position*, och människor *kan då i ökad omfattning få den anställningsform de själva önskar*. Som tidigare har redovisats vill nästan alla löntagare ha en fast anställning.

MINSKAD TRYGGHET HAR PÅVERKAT FAMILJEBILDNING OCH BARNAFÖDANDE

Den utveckling som skett under 1990-talet med en ökning av de tidsbegränsade anställningarna har medfört att tryggheten för människor allvarligt kommit att försämrats. Det gäller inte bara de allra yngsta utan även de som är i de åldrar då man normalt bildar familj och skaffar barn. Under 1990-talet *har andelen med tidsbegränsade anställningar ökat mycket kraftigt i de barnafödande åldrarna*, och detta gäller bland både kvinnor och män.

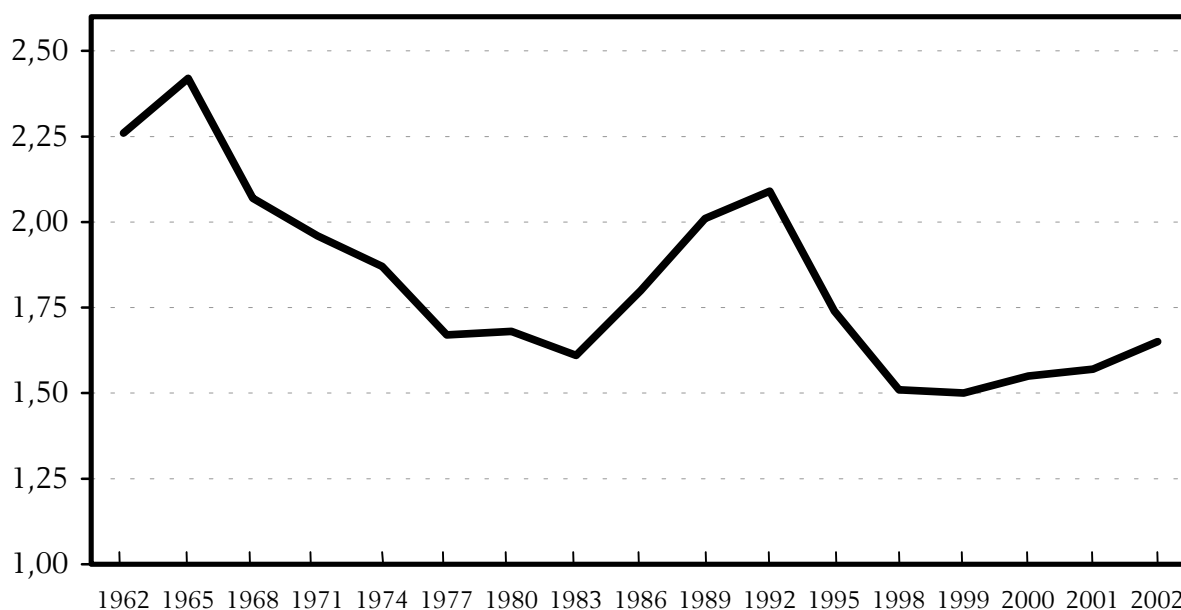
Det finns mycket starka belegg för att detta har påverkat *familjebildningen*. Människor som lever under mycket stor osäkerhet - med kortvariga anställningar, ofta varvade med perioder av arbetslöshet - tycker att de inte vågar skaffa barn utan väntar och hoppas att situationen ska bli bättre och mera stabil. Förutom den allmänna ekonomiska och sociala osäkerhet som en tillfällig anställning innebär, försvåras situationen av det faktum att för att få lån för köp av bostad eller för att få ett hyreskontrakt krävs ofta en fast anställning. Det historiskt sett oerhört låga barnafödandet i vårt land bör alltså ses mot bland annat den här bakgrunden.

Vi ligger idag, trots den mindre uppgång som skett under de senaste åren, ganska nära den lägsta nivå för fruktsamheten som någonsin redovisats så länge vi haft befolkningsstatistik (sedan 1750).

Hur fruktsamhetstalet har förändrats i Sverige sedan början av 1960-talet redovisas i följande diagram (diagram 12). Det mått som anges är så kallad "summerad fruktsamhet" som *anger det antal barn som kvinnor skulle få i genomsnitt om det enskilda årets fruktsamhet i varje ålder skulle gälla i framtiden.*

Summerad fruktsamhet 1962-2002
(genomsnittligt antal barn per kvinna)

Diagram 12

Statistiken visar att den starka minskningen i barnafödandet under 1990-talet gäller såväl första, andra som tredje barnet. Det har varit en mycket kraftig nedgång i benägenheten att få ett första barn, man föder i mindre omfattning än tidigare ett andra barn och att skaffa ett tredje barn har blivit mycket mera ovanligt.

Samtidigt tycks barnafödandet under 1990-talet alltmer ha blivit något av en resursfråga. De välutbildade med en trygg förankring på arbetsmarknaden har i större utsträckning än andra fött barn, och det gäller oavsett om det gäller första, andra eller tredje barnet.

I en mycket intressant rapport "Barnafödande och sysselsättning" av Brita Hoem på SCB, i serien Demografiska rapporter 1998:1, beskrivs fruktsamhetsutvecklingen i Sverige och diskuteras orsaker till det minskade barnafödandet. Detta utvecklades vidare av samma författare i rapporten "Välfärd vid vägskäl", SOU 2000:3. Ytterligare belysningar av frågan har getts i en rapport från Socialdepartementet "Barnafödandet i fokus – från befolkningspolitik till ett barnvänligt samhälle" (oktober 2001) och i SCB-rapporten "Arbetsmarknadsstatus och fruktsamhet. Påverkar anknytningen till arbetsmarknaden kvinnors och mäns barnafödande?", Demografiska rapporter 2001:2 (november 2001).

En slutsats som dras i dessa rapporter, med utgångspunkt från de mycket omfattande analyser som har gjorts, är *att utvecklingen på arbetsmarknaden med en ökning av de tidsbegränsade anställningarna har haft stor betydelse för fruktsamhetsnedgången under 1990-talet.*

Den större osäkerheten på arbetsmarknaden har alltså inte bara medfört en ökad ekonomisk och social otrygghet utan också *kommit att påverka människors mest centrala livsfrågor som viljan att bilda familj och skaffa barn.*

TABELLBILAGA

Tabell 1 Har tidsbegränsad anställning. Enbart LO-medlemmar. Procent.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tids- begränsad anställning	<i>Summa</i>
Kvinnor						
16-24 år	21	4	3	15	3	46
25-29 år	11	4	2	9	3	29
30-44 år	8	1	1	4	2	16
45-54 år	4	1	1	2	1	9
55-64 år	2	0	1	1	1	5
<i>Alla</i>	7	2	1	4	2	16
Män						
16-24 år	7	7	2	4	4	24
25-29 år	3	3	1	3	3	13
30-44 år	2	2	1	2	1	8
45-54 år	1	1	2	1	1	6
55-64 år	1	0	1	1	2	5
<i>Alla</i>	2	2	1	2	2	9

Tabell 2 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Procent av kvinnor inom LO.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tids- begränsad anställning	Summa
Ungdomar 16-24 år utan barn	21	4	3	14	4	46
Ensamstående 25- 44 år utan barn	9	3	2	7	2	23
Samboende 25-44 år utan barn	8	3	2	8	3	24
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	10	3	1	6	1	21
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	6	1	1	3	0	11
Ensamstående med barn	8	1	1	6	2	18
Samboende 45-64 år utan barn	3	1	1	1	0	6
Ensamstående 45-64 år utan barn	4	0	2	2	1	9
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	7	2	1	4	2	16

Tabell 3 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Procent av *män* inom LO.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tids- begränsad anställning	<i>Summa</i>
Ungdomar 16-24 år utan barn	7	8	2	4	4	25
Ensamstående 25- 44 år utan barn	3	2	2	3	2	12
Samboende 25-44 år utan barn	3	2	1	2	0	8
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	2	3	1	2	1	9
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	1	1	2	1	1	6
Ensamstående med barn	3	3	1	2	4	12
Samboende 45-64 år utan barn	1	0	1	1	1	4
Ensamstående 45-64 år utan barn	1	0	2	1	3	7
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	2	2	1	2	2	9

Tabell 4 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Procent av kvinnor inom LO.

	Vikariat	Prov- anställ- ning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tids- begränsad anställning	<i>Summa</i>
Född i Sverige						
Två svenskfödda föräldrar	7	1	1	4	2	15
En utlandsfödd förälder	8	2	2	5	1	18
Två utlandsfödda föräldrar	12	3	0	9	2	26
Född i övriga Norden						
Minst 10 år i Sverige	5	0	2	2	1	10
Högst 9 år i Sverige	.. *	.. *	.. *	.. *	.. *	.. *
Född i övriga Europa mm**						
Minst 10 år i Sverige	6	3	1	6	0	16
Högst 9 år i Sverige	14	8	2	4	1	29
Född i övriga världen						
Minst 10 år i Sverige	11	2	5	7	7	32
Högst 9 år i Sverige	12 ***	4 ***	3 ***	9 ***	3 ***	31 ***
Alla (oavsett födelse- land)	7	2	1	4	2	16

* Antalet i urvalet alltför litet.

** Övriga Europa, USA, Kanada, Japan, Australien eller Nya Zeeland.

*** Beräknat som ett genomsnitt för första kvartalen 2002 och 2003.

Tabell 5 Andelen med olika former av tidsbegränsad anställning. Procent av *män* inom LO.

	Vikariat	Prov- anställ- ning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställ- ning vid behov	Annan tids- begränsad anställning	<i>Summa</i>
Född i Sverige						
Två svenskfödda föräldrar	2	2	1	2	2	9
En utlandsfödd förälder	1	2	1	2	2	8
Två utlandsfödda föräldrar	3	4	0	4	0	11
Född i övriga Norden						
Minst 10 år i Sverige	2	1	1	1	1	6
Högst 9 år i Sverige	.. *	.. *	.. *	.. *	.. *	.. *
Född i övriga Europa mm **						
Minst 10 år i Sverige	3	4	1	2	1	11
Högst 9 år i Sverige	7	5	4	0	3	19
Född i övriga världen						
Minst 10 år i Sverige	2	5	2	4	3	16
Högst 9 år i Sverige	2 ***	10 ***	5 ***	6 ***	4 ***	27 ***
Alla (oavsett födelse- land)	2	2	1	2	2	9

* Antalet i urvalet alltför litet.

** Övriga Europa, USA, Kanada, Japan, Australien eller Nya Zeeland.

*** Beräknat som ett genomsnitt för första kvartalen 2002 och 2003.

Tabell 6 Tidsbegränsade anställningar bland LO-medlemmar inom tillverkningsindustri vid arbetsplatser av olika storlek. Procent.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställning vid behov	Annan form	Summa
1-5 anställda	2	5	1	5	1	14
6-10 anställda	1	2	2	0	2	7
11-49 anställda	1	2	1	1	0	5
50-99 anställda	1	2	0	1	1	5
100-499 anställda	1	2	1	0	0	4
500- anställda	1	1	1	0	0	3

Tabell 7 Tidsbegränsade anställningar bland LO-medlemmar inom byggnadsverksamhet vid arbetsplatser av olika storlek. Procent.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställning vid behov	Annan form**	Summa
1-5 anställda	0	2	4	3	5	14
6-10 anställda	1	2	2	0	3	8
11-49 anställda	0	1	2	0	4	7
50-99 anställda	0	2	1	1	5	9
100-499 anställda	..*	..*	..*	..*	..*	..*
500- anställda	..*	..*	..*	..*	..*	..*

* Antalet i urvalet alltför litet.

** Oftast gäller det här säsongarbete.

Tabell 8 Tidsbegränsade anställningar bland LO-medlemmar inom parti- och detaljhandel vid arbetsplatser av olika storlek. Procent.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställning vid behov	Annan form	Summa
1-5 anställda	3	7	1	3	3	17
6-10 anställda	4	4	0	5	1	14
11-49 anställda	4	3	1	3	1	12
50-99 anställda	2	1	1	3	1	8
100-499 anställda	3	1	1	2	0	7
500- anställda	..*	..*	..*	..*	..*	..*

* Antalet i urvalet alltför litet.

Tabell 9 Tidsbegränsade anställningar bland LO-medlemmar inom *övrig privat service* vid arbetsplatser av olika storlek. Procent.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställning vid behov	Annan form	<i>Summa</i>
1-5 anställda	3	2	4	7	2*	18
6-10 anställda	2	5	3	1	3**	14
11-49 anställda	3	3	2	4	2	14
50-99 anställda	3	1	1	4	1	10
100-499 anställda	3	3	2	2	2	12
500- anställda	2	2	1	1	2	8

* Båda dessa 2 procent är säsongsanställningar.

** Varav 2 procent är säsongsanställningar.

Tabell 10 Tidsbegränsade anställningar bland LO-medlemmar inom *kommunal verksamhet (kommuner och landsting)* vid arbetsplatser av olika storlek. Procent.

	Vikariat	Prov- anställning	Objekts-/ projekt- anställning	Anställning vid behov	Annan form	<i>Summa</i>
1-5 anställda	9	1	3	4	2	19
6-10 anställda	8	1	1	4	2	16
11-49 anställda	9	0	1	5	1	16
50-99 anställda	6	0	1	3	2	12
100-499 anställda	8	1	2	3	2	16
500- anställda	11	1	0	4	0	16

Tabell 11 Arbetstid för *män* inom LO, TCO och SACO.

	Andelen deltidsarbetande Procent			Genomsnittlig arbetstid (vanligen arbetad tid) Timmars per vecka		
	LO	TCO	SACO	LO	TCO	SACO
Ungdomar 16-24 år utan barn	11	14	36	37,8	36,1	31,5
Ensamstående 25-44 år utan barn	11	11	8	37,8	38,3	39,4
Samboende 25-44 år utan barn	7	4	5	38,4	39,2	39,4
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	7	5	6	38,8	39,6	39,4
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	6	3	4	38,7	39,6	40,4
Ensamstående med barn	12	..*	..*	38,3	..*	..*
Samboende 45-64 år utan barn	10	4	10	38,0	39,2	39,7
Ensamstående 45-64 år utan barn	13	11	8	37,8	38,3	39,6
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	9	7	7	38,3	38,9	39,6

* Antalet i urvalet alltför litet.

Tabell 12 Andelen deltidssarbetande med genomsnittlig veckoarbetstid. Kvinnor och män inom LO.

	Andelen deltidssarbetande. Procent		Genomsnittlig veckoarbetstid (vanligen arbetad tid) Timmars per vecka	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Född i Sverige				
Två svenskfödda föräldrar	47	9	32,8	38,3
En utlandsfödd förälder	43	8	33,2	38,4
Två utlandsfödda föräldrar	43	13	32,3	37,7
Född i övriga Norden				
Minst 10 år i Sverige	42	9	33,8	38,2
Högst 9 år i Sverige	.. *	.. *	.. *	.. *
Född i övriga Europa mm **				
Minst 10 år i Sverige	37	12	33,7	37,4
Högst 9 år i Sverige	30	10	35,7	38,3
Född i övriga världen				
Minst 10 år i Sverige	34	15	34,3	37,6
Högst 9 år i Sverige	44 ***	20 ***	32,5 ***	36,1 ***
Alla (oavsett födelseland)	45	9	32,9	38,3

* Antalet i urvalet alltför litet.

** Övriga Europa, USA, Kanada, Japan, Australien eller Nya Zeeland.

*** Beräknat som ett genomsnitt för första kvartalen 2002 och 2003.

Tabell 13 Andelen deltidsarbetande. Enbart LO-medlemmar. Procent

	1990	1994	1997	1999	2001	2003
Kvinnor						
16-24 år	31	47	54	48	46	51
25-29 år	46	49	44	48	48	44
30-44 år	52	55	51	49	45	45
45-54 år	51	49	48	49	43	42
55-64 år	64	62	59	56	53	49
<i>Alla</i>	50	53	51	50	46	45
Män						
16-24 år	5	13	14	14	11	11
25-29 år	4	7	9	10	8	10
30-44 år	6	7	8	9	8	8
45-54 år	4	6	8	8	8	8
55-64 år	16	24	17	14	15	13
<i>Alla</i>	6	10	10	10	9	9

Tabell 14 Förändringar av andelen deltidsarbetande i olika förbund. Procent

	1990	1994	1997	1999	2001	2003
Industrifacket	20	17	20	20	17	20
Livs	17	19	14	15	17	16
Metall	12	12	11	11	11	10
Pappers	11	9	11	10	10	8
Skogs- o Träfacket	..*)	..*)	..*)	12	12	12
Byggnads	2	7	5	6	5	4
Elektrikerna	1	4	1	0	4	2
Fastighets	36	33	26	0	27	21
Handels	45	46	44	45	36	38
Hotell- o Restaurang	27	38	39	41	34	36
Grafiska	14	22	13	17	10	19
Transport	10	18	20	15	15	17
SEKO	17	15	15	14	16	14
Kommunal	47	50	50	49	47	43

*) Uppgift saknas.

Tabell 15 Förändringar av arbetstiden i olika förbund. Genomsnittlig arbetstid (vanligen arbetad tid). Genomsnittligt antal timmar per vecka.

	1990	1994	1997	1999	2001	2003	Förändring hela perioden (timmar)
Industrifacket	36,9	37,0	36,7	36,7	37,1	36,6	- 0,3
Livs	37,5	36,8	37,2	36,9	36,8	36,8	- 0,7
Metall	38,2	37,9	38,1	38,0	38,0	38,1	- 0,1
Pappers	36,6	36,4	36,1	36,7	36,9	37,3	+ 0,7
Skogs- o Träfacket	..*)	..*)	..*)	37,9	37,8	37,7	..*)
Byggnads	39,6	38,7	39,1	38,8	39,0	39,4	- 0,2
Elektrikerna	39,8	39,3	39,6	40,0	38,9	39,6	- 0,2
Fastighets	34,0	34,1	35,0	35,3	35,3	36,0	+ 2,0
Handels	33,1	32,3	32,9	32,8	34,1	33,8	+ 0,7
Hotell- o Restaurang	36,0	33,1	33,5	33,8	34,0	33,7	- 2,3
Grafiska	37,5	36,1	37,5	36,8	38,1	36,4	- 1,1
Transport	38,2	36,8	36,3	37,4	37,4	36,9	- 1,3
SEKO	37,1	37,3	37,1	37,6	37,1	37,1	+/- 0
Kommunal	33,2	32,5	32,4	33,0	33,1	33,5	+ 0,3

*) Uppgift saknas.

Tabell 16 Har obekvämt eller oregelbunden arbetstidsförläggning. Procent.

	Kvälltid	Nattid	2-skift	3-skift	Turlistetid	Annan form	Summa
LO							
Kvinnor	3	5	6	3	28	0	45
Män	1	3	12	7	8	1	33
Båda könen	2	4	9	5	17	1	38
TCO							
Kvinnor	1	2	1	0	8	1	13
Män	2	1	1	2	6	0	12
Båda könen	1	1	1	1	7	1	12
SACO							
Kvinnor	1	0	0	0	3	1	5
Män	1	0	0	1	5	0	7
Båda könen	1	0	0	0	4	1	6
<i>Samtliga anställda</i>	2	2	5	2	11	2	24

Tabell 17 Har obekväm eller oregelbunden arbetstidsförläggning. Kvinnliga LO-medlemmar. Procent.

	Kvällstid	Nattid	2-skift	3-skift	Turliste- tid	Annan form	Summa
Ungdomar 16-25 år	..*	..*	..*	..*	..*	..*	..*
Ensamstående 25- 44 år, utan barn	..*	..*	..*	..*	..*	..*	..*
Samboende 25-44 år, utan barn	..*	..*	..*	..*	..*	..*	..*
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	5	4	9	3	31	1	53
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7- 18 år)	3	5	5	1	27	2	43
Ensamstående med barn	1	3	8	3	26	3	44
Samboende 45-65 år, utan barn	0	7	5	2	25	1	40
Ensamstående 45- 64 år, utan barn	1	7	8	0	24	2	42
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	3	5	6	3	28	0	45

* Antalet i urvalet alltför litet.

Tabell 18 Har obekvämt eller oregelbunden arbetstidsförläggning. Manliga LO-medlemmar. Procent.

	Kvällstid	Nattid	2-skift	3-skift	Turlistetid	Annan form	Summa
Ungdomar 16-25 år	..*	..*	..*	..*	..*	..*	..*
Ensamstående 25-44 år, utan barn	2	2	12	9	5	4	34
Samboende 25-44 år, utan barn	2	4	13	6	8	0	34
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	2	5	16	5	9	1	38
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	0	2	10	10	9	3	34
Ensamstående med barn	..*	..*	..*	..*	..*	..*	..*
Samboende 45-65 år, utan barn	1	2	7	4	5	0	19
Ensamstående 45-64 år, utan barn	0	2	18	8	7	3	38
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	<i>1</i>	<i>3</i>	<i>12</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>2</i>	<i>33</i>

*) Antalet i urvalet alltför litet.

Tabell 19 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra.
Män inom LO, TCO och SACO. Procent.

	LO	TCO	SACO
Ungdomar 16-24 år utan barn	8	8	5
Ensamstående 25-44 år utan barn	5	5	3
Samboende 25-44 år utan barn	5	3	2
Samboende med små barn (yngsta barnet 0-6 år)	4	1	1
Samboende med enbart äldre barn (yngsta barnet 7-18 år)	2	1	1
Ensamstående med barn	7	..*	..*
Samboende 45-64 år utan barn	2	2	1
Ensamstående 45-64 år utan barn	3	3	0
<i>Alla (oavsett familjesituation)</i>	4	2	1

* Antalet i urvalet alltför litet.

Tabell 20 Arbetar av arbetsmarknadsskäl mindre än de skulle vilja göra.
Kvinnor och män inom LO.

	LO	
	Kvinnor	Män
Född i Sverige		
Två svenskfödda föräldrar	12	3
En utlandsfödd förälder	13	5
Två utlandsfödda föräldrar	12	7
Född i övriga Norden		
Minst 10 år i Sverige	11	3
Högst 9 år i Sverige	.. *	.. *
Född i övriga Europa mm**		
Minst 10 år i Sverige	16	4
Högst 9 år i Sverige	13	10
Född i övriga världen		
Minst 10 år i Sverige	17	8
Högst 9 år i Sverige	19 ***	16 ***
<i>Alla (oavsett födelseland)</i>	<i>13</i>	<i>4</i>

*Antalet i urvalet alltför litet.

** Övriga Europa, USA, Kanada, Japan, Australien eller Nya Zeeland.

*** Beräknat som ett genomsnitt för första kvartalen 2002 och 2003.